

rAntGroen

België-Belgique
P.B.
WILRIJK 1
8/5124

© Guido Van Boeckel

natuurpunt
Zuidrand Antwerpen

www.zuidrand.be

AFZENDER en VU:
Guido Callaerts
Frans De Cortlaan 42
2610 Wilrijk
Afgiftekantoor Wilrijk 1

Bestuursleden en coördinatoren

Hugo Waeterschoot, Voorzitter en Coörd. Beleidswerkgroep
Groenstraat 59, 2540 Hove
03/455 22 12 - waeterschoot@euronickel.org

Jos Daniels, Secretaris
Archimedeslaan 4, 2650 Edegem
03/458 02 02 - jos.daniels@versateladsl.be

Guido Callaerts, Penningmeester, Coörd. ledenadministratie en Behaagactie
Frans De Cortlaan 42, 2610 Wilrijk
03/828 11 03 - callaertsguido@base.be

Nancy Geldhof, Coördinator natuureducatie
Hollebeekstraat 192, 2660 Hoboken
0485/84 38 26 - nancy.geldhof@telenet.be

Catherine Vandercruyssen, Coördinator Coursussen
Koningin Astridlaan 106, 2550 Kontich
03/288 81 07 - cvdx@telenet.be

Ronny Deckers, Coördinator Studie
Orchideeënstraat 69, 2610 Wilrijk
0485/55 45 31 - ronald.deckers@telenet.be

Rudi Leemans, conservator Groen Neerland
Kleine Doornstraat 51, 2610 Wilrijk
03/828 43 16 - rudolf.leemans@telenet.be

Veerle De Saedeleer (mede)contactpunt Fort 7
contact.fort7@zuidrand.be
Elsenburglaan 2, 2650 Edegem
vee_saddler@yahoo.co.uk

Tuur Wuyts, (mede)contactpunt Fort 7
contact.fort7@zuidrand.be
Mestdaghplein 15/4, 2610 Wilrijk
03/449 99 11 - arthurwuyts@telenet.be

Bob Gabriels, webmaster
Vandepereboomstraat 9, 2140 Borgerhout
bob.gabriels@telenet.be

Lucy de Nave, bestuurslid
Jan Van Ryswycklaan 277, 2020 Antwerpen
03/237 99 52 - lucy.denave@antwerpen.be

Redactie rAntGroen

Graag uw teksten zenden naar:
Verslagen: André De Mul,
Lage Kaart 422 (Glv), 2930 Brasschaat
03/828 70 32 - andre-de-mul@telenet.be

Agenda: functie vacant

Waarnemingen: Gilbert Van Ael,
Antwerpsesteenweg 243, 2660 Hoboken
03/827 05 10 - gilbert.van.ael@telenet.be

Fort 7-nieuws:
Elsenburglaan 2, 2650 Edegem
contact.fort7@zuidrand.be

Overige: Catherine Vandercruyssen,
contactgegevens: zie bestuursleden

Verdeling: Guido Callaerts
contactgegevens: zie bestuursleden

Vormgeving: Guido Van Boeckel,
Berten Pilstraat 20, 2640 Mortsel
0475/96 69 67 - guido.van.boeckel@skynet.be

Teksten voor het volgend nummer van rAntGroen, met verschijningsdatum 1 januari 2010, ontvangen we graag ten laatste op 15 november.

Contactpersonen voor geleide wandelingen in Fort 7

Natuurwandelingen:
Tuur Wuyts - 03/449 99 11 - arthurwuyts@telenet.be

Monumentwandelingen:
Philippe Vanhove - 03/825 02 43 - philippe.vanhove@scarlet.be

Algemeen

Lidmaatschap Natuurpunt: 20 euro per jaar te storten op rekening van Natuurpunt vzw (230-0044233-21) met vermelding: lidmaatschap, Afd. Zuidrand Antwerpen, naam en adres. Als lid van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen ontvangt u het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelings tijdschrift rAntGroen.

Adreswijziging: elke adreswijziging moet rechtstreeks gemeld worden aan Natuurpunt vzw, Coxielaan 11 - 2800 Mechelen (e-mail: Karina.deboeck@natuurpunt.be) met de volgende gegevens: lidnummer, naam, oud en nieuw adres en lid "afdeling Zuidrand Antwerpen."

Abonnement op rAntGroen: Voor leden van andere afdelingen door storting van 8 euro op onze rekening met vermelding van uw naam en adres.

Verzekering: Ieder lid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid.

Inschrijving voor de autobustochten: Alle gezinsleden tot en met 12 jaar gaan gratis mee indien vergezeld van ouders. De algemene prijs is 15 euro. Studenten betalen 13 euro

De eerst ingeschrevenen hebben voorrang indien de deelnemingsprijs betaald werd. Wie na storting niet mee kan, moet zo vlug mogelijk de leiding verwittigen zodat mensen die op de wachtlijst staan, kunnen meegaan.

Indien er onvoldoende inschrijvingen zijn, gaat de tocht door met eigen wagens of met minibuses.

Annulatie bij autobustochten: Leden die door ernstige redenen niet kunnen deelnemen en uiterlijk 2 dagen vooraf de leiding verwittigen, hebben recht op een tegoedbon voor een volgende

bustocht.

Annulatie bij weekends en reizen: Om tijdig vervanging te vinden vragen we u om afzegging zo spoedig mogelijk te melden. Teneinde de kosten te recupereren vragen we steeds 10% van de totale prijs bij afzegging. Bij afzegging binnen de maand voor de reis dient er minimum 25% van de totale prijs te worden betaald of de reeds gemaakte kosten indien deze hoger liggen dan 25%.

Alle betalingen voor onze afdeling dienen te gebeuren op volgende rekening:

979-9767547-40 van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen.

Op uw betalingen steeds reden van betaling, uw naam en e-mail adres of telefoonnummer vermelden a.u.b.

Fiscaal aftrekbare giften (min. 30 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening 293-0212075-88 van Natuurpunt vzw, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen met vermelding "Afdelingsfonds 3722, Zuidrand Antwerpen"

Omslagfoto : Spin in web - © Guido Van Boeckel

Natuurontwikkeling - ook bij ons nog vele mogelijkheden !

Vandaag een wandeling gemaakt met onze afdeling in het Rivierenhof op een zonnige zondagvoormiddag. Niets speciaals en misschien zelfs weinig interessant zullen velen mogelijk reageren; maar niets is echter minder waar. De transformatie van dit toch wel stereotype stadspark is echt opmerkelijk. Van een puur op het recreatieve gerichte domein (voornamelijk balsporten) wist men op een relatief korte tijd, natuur, actieve en passieve recreatie beter met elkaar te verzoenen en dit op een fijne en gebalanceerde manier. In het vochtiger deel werd absoluut voorrang gegeven aan de natuur en werden oevers afgeschuind, kregen planten van het vochtige hooiland hun kans en werd de bebossing ingetoomd. Kleine ingrepen zoals enkel de rand van de bermen maaien, hout, inclusief hele boomstammen ter plaatse laten liggen en knuppelpaadjes doorheen vochtig weiland hebben een toch wel spectaculaire verandering veroorzaakt, waarbij natuurontwikkeling niet lang op zich liet wachten! Kijk maar naar de foto hiernaast. Niemand zou denken dat die in het Rivierenhof werd genomen vlak naast de weg.

Inderdaad de Neushoornkever komt terug voor in het park en je kan echt niet naast de velden met Ratelaar of Kattenstaart kijken met ertussen Egelskop en vele vele andere typische planten van het vochtige hooiland. Ook de Weidebeekjuffer keerde terug na vele jaren afwezigheid. De les hieruit is dat natuurontwikkeling op relatief korte termijn heel wat kan goedmaken zelfs in vrij druk bezochte gebieden, zeker wanneer er met de vochtigheid van het terrein kan gespeeld worden. Belangrijkste voorwaarde is niet zozeer de betreding terug te dringen, maar wel vocht en openheid te creëren.

Dit in het achterhoofd zijn er vast nog heel wat mogelijkheden in onze afdeling om verder uit te bouwen, denken we maar aan de drassige stukken langs het Geitepad te Wilrijk, enkele delen langs de Edegemse beek of het Uilenbos langsheen het bos van Moretus op de grens van Hove en Boechout; maar ook op ons eigenste Fort waar de Fortgracht soms teveel invloed ondergaat van de omliggende bebossing om moerasbegroeiing langs de oevers toe te laten. Waar wachten we dus nog op .... een uitdaging voor de nabije toekomst dus (aldus Arbeid Adelt)!

uw voorzitter, Hugo

Agenda

Iedereen is welkom op alle wandelingen. Honden zijn niet toegestaan op onze activiteiten.

De gids/leiding treedt op als educatieve begeleider van Natuur- en Milieueducatie Natuurpunt.

= kostendelend vervoer (5 eurocent/km) wordt op de afspraakplaats georganiseerd

= kindvriendelijke tocht

= inschrijven/aanmelden noodzakelijk

Vandaag is er de mogelijkheid om kennis te maken met beheerwerken in ons reservaat.

Voor al wie eens de handen uit de mouwen wil steken is dit een uitstekende gelegenheid en we vragen nog steeds geen geld om hier te mogen werken. Dit in tegenstelling met fitnesscentra waar ge flink moet betalen om je in het zweet te zetten! Dus profiteer van deze gelegenheid! Na het werk is er gelegenheid om iets warmes te drinken in ons lokaal De IJsvogel.

Zaterdag 3 oktober
9.00 u

Open werkdag op Fort 7

Afspraak: we starten om 9.00 u aan de ingang, Legerstraat, 40 en eindigen om 12.00 u.

Mee te brengen:

laarzen of waterdicht schoeisel aanbevolen. Werkhandschoenen zijn voorradig maar mogen ook meegebracht worden.

Nog vragen? Bel naar Karel Matthijs 03/457 91 63
of Tuur Wuyts 03/449 99 11

Vrijdag 9 t/m zondag 11
oktober

Hertenbronstweekend

Voor dit weekend moest je voorafgaandelijk inschrijven. Tenzij er nog een plaatsje vrij zou zijn op het moment van publicatie van dit rAntGroen-nummer (graag Wim Roelant bellen op 0477/34 07 21) is de deelnemerslijst afgesloten.

© Rudy Vansevenant

Agenda

De vleermuispopulatie in de gebouwen van het Fort schommelt gestaag rond de 30-35 overwinterende exemplaren. Probleem is dat door de verwerking van het gebouw, de wind steeds meer vrij spel krijgt, wat vleermuizen niet echt appreciëren aangezien ze voor hun overwintering aangewezen zijn op een constante omgevingstemperatuur. Daarom gaan we vandaag, juist voor het overwinteringsseizoen, trachten de rechter contre-escarpe (een gedeelte van de droge gracht) winddicht te maken. Graag deden we hierbij beroep op enkele vrijwilligers om een handje toe te steken.

Zaterdag 10 oktober
14.00 u

Help mee de vleermuizen te beschermen op het Fort !

Afspraak: om 14.00 u aan de ingang van Fort 7, einde omstreeks 16.30 u

Mee te brengen: kleren die vuil mogen worden

Leiding: Wim Vandeynze en Hugo Waeterschoot 0477/33 23 30

Voor wie eerder nog niet meeging, het Noordelijk Eiland in Wintam is één van de beste vogelgebieden in onze contreien. Voor diegenen die al meerdere keren zijn mee geweest op deze boeiende tocht moet ik waarschijnlijk niet meer melden dat we er al ettelijke keren mooie waarnemingen hebben gedaan als Slechtvalk, IJsvogel, Kleine en/of Grote zilverreiger, massa's Wintertaling, enzovoort.

Zondag 18 oktober
8.15 u

Het Noordelijk Eiland te Wintam

Afspraak: vermits we met de overzetboot gaan, vertrekken we stipt om 8.15 u aan de Bist in Wilrijk. *Indien u ter plaatse wilt aansluiten kan dat mits de leiding te verwittigen.* We eindigen rond 12.00 u ter plaatse.

Gids: Tuur Wuyts: 03/449 99 11
Leiding: Wim Vandeweyer: 03/321 32 23 of 0485/60 54 97

Grote zilverreiger © Rudy Vansevenant

Agenda

Het Meerdaalwoud en het aanleunende Heverleebos zijn samen goed voor 570 ha. Het zijn overblijfselen van het oorspronkelijk uitgestrekte "kolenwoud". Vandaag wandelen we het herfstbos in vanuit Nethen (buurt St.Joris-Weert). Nu is immers het seizoen dat de bladeren hun groen jasje ruilen voor mooie herfsttinten en dat de paddenstoelen, hopelijk in grote getallen aanwezig, hun fraaie hoedjes tonen. Lucy de Nave gaat proberen deze 'herfstschonen' een naam te geven.

Zondag 25 oktober
10.45 u

Herfstwandeling in het
Meerdaalwoud te Nethen

Afspraak: om 10.45 u aan de Bist te Wilrijk. Van hieruit rijden we naar St.Joris-Weert waar we in café "In de rapte" onze picknick verwerken. Einde rond 16.00 u. ter plaatse.

Mee te brengen: picknick, drank in het café te verbruiken, goede stapschoenen, loepje, paddenstoelengids.

Gidsen: Fons Waeterschoot 03/322 12 75 en Lucy de Nave (paddenstoelen) 0485/71 73 48

Coprinus disseminatus © Lieve Deceuninck

Door de eeuwen heen heeft er rond paddenstoelen een magische en geheimzinnige sfeer gehangen. Zelfs nu nog worden er een heleboel fabeltjes verteld omtrent giftigheid, groeiplaatsen, plukken enz. Tijdens deze wandeling gaan we niet alleen enkele soorten bekijken, maar ook eetbare en giftige soorten behandelen. Is paddenstoelen plukken schadelijk en oorzaak voor de achteruitgang van de soort? Waarvoor werden en worden nog steeds Berkenzwam, Vliegenzwam, Inktzwam, Echte tonderzwam, Grote stinkzwam enz. gebruikt?

Zondag 8 november
9.00 u

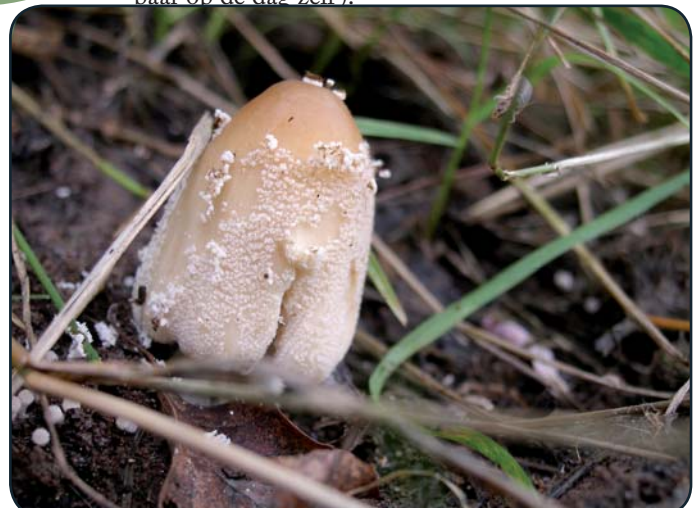
Giftige paddenstoelen en
paddenstoelenweetjes op Fort 7

Het wordt een boeiende reis door de mysterieuze paddenstoelenwereld.

Afspraak: we vertrekken om 9.00 u aan de ingang van reservaat Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk en eindigen om 12.00 u.

Leiding en gids: Lucy de Nave 03/237 99 52 (of 0485/71 73 48 - dit nummer is enkel bereikbaar op de dag zelf).

Coprinus domesticus © Lieve Deceuninck

Ze komen regelmatig eens in het nieuws wanneer één of andere speciale vogel bij hen terecht komt of wanneer, na een milieuramp, op hen beroep gedaan wordt om gekwetste of bevuilde vogels/dieren er weer bovenop te helpen. Zelf kwamen we in contact met het opvangcentrum van Brasschaat toen de bezieler, Marcel

Fruut (stookolieslachteffer) © Rudy Vanssevenant

Peeters, bij ons thuis een gekwetste Boomvalk kwam ophalen. Zo kwam de idee om onze leden te laten kennis maken met

Zaterdag 14 november
20.00 u

Winteravond: Opvangcentrum
voor vogels en wilde dieren

het opvangcentrum en zijn bewoners. Voor december 2005 bestond er in de Noord-Antwerpse regio geen opvangmogelijkheid voor zieke of gekwetste vogels of wilde dieren. Daarom werd op 1 januari 2006 het Opvangcentrum voor Vogels en Wilde Dieren-Brasschaat opgericht. Dit VOC is aangesloten bij Vogelbescherming Vlaanderen en werkt nauw samen met andere opvangcentra, Natuurpunt en het Agentschap voor Natuur en Bos.

De voorbije drie jaar werden reeds 3200 dieren in het centrum opgevangen.

Via een powerpointpresentatie zal Marcel Peeters u de werking van het VOC schetsen vanaf de intake-procedure, de intensieve zorgen, de revalidatie in de uitwenkooi, tot de terugkeer in de natuur. De film "Waar dieren vrienden zijn" vertelt het verhaal en het ontstaan van VOC-Brasschaat en de gebeurtenissen tijdens het eerste werkjaar. Nadien is er ruim mogelijkheid voor het stellen van vragen.

Een niet te missen kans dus om een blik te werpen achter de schermen van één van deze centra die reeds zovele dieren van een gewisse dood gered hebben. Jullie aanwezigheid betekent een grote (morele) steun aan de mensen die hier veelal dag en nacht mee bezig zijn!

Afspraak: deze boeiende avond gaat door in zaal Steytelinck, St. Bavostraat, Wilrijk. Start om 20.00 u, einde omstreeks 22.15 u.

Leiding: Rudy Vanssevenant 015/32 08 05

Deze tocht is er eentje voor de echte ganzenfanaten. We bezoeken 's morgens het Oudeland van Strijen, de oudste polder van de Hoekse Waard. Hier pleisteren elke winter tot wel 40 Dwergganzen. Maar ... deze mooie enkelingen vinden tussen de vele honderden/duizenden andere ganzen is niet altijd evident; succes dus nooit gegarandeerd! We rijden eerst met de auto's de polders door op zoek naar onze "dwergjes" en maken vervolgens een korte wandeling naar een prachtige (nieuwe) vogelkijkhut. 's Namiddags, na de picknick in een gezellig cafeetje, trekken we naar de Korendijkse Slikken en met wat geluk treffen we ook hier een Dwerg- of zelfs Roodhalsgans tussen de grote groepen Brand-, Kol- en Grauwe ganzen. Ook Zeearend en Slechtvalk zijn hier een geregelde gast, dus wie weet... Indien er nog tijd overblijft komen we terug langs Ooltgensplaat waar we de Toendrarietganzen hopen aan te treffen of pikken we, afhankelijk van de voorbereiding nog een ander interessant plekje mee. We doen deze tocht met maximum 20 deelnemers, met meer dan 5 wagens kunnen we op de smalle polderwegjes moeilijk manoeuvreren. Daarom ook dat deze tocht doorgaat op zaterdag omdat het daar dan iets rustiger is dan op zondag.

Zaterdag 21 november
08.00 u

Strijen en Korendijkse slikken

Afspraak: We vertrekken op de Bist te Wilrijk om 8.00 u en zijn terug omstreeks 18.30 u.

Inschrijven is verplicht tegen uiterlijk 14 november bij Walter. Gelieve telefonisch of per mail (walter.van.spaendonk@scarlet.be) te laten weten of je zelf kan of wenst te rijden en hoeveel plaatsen je vrij hebt in de wagen.

Mee te brengen: picknick, kijker, telescoop, vogelgids, stevig schoeisel.

Gids: Rudy Vanssevenant 015/32 08 05 - 0475/49 03 68

Leiding: Walter Van Spaendonk 03/480 54 24 - 0479/98 57 77

Brandganzen op de Korendijkse Slikken © Rudy Vanssevenant

Agenda

Heb jij nog een plaatsje in je tuin voor een streekeigen haag of wil je je muurtje met je buurman slopen en vervangen door een groen natuurlint, dan is het momenteel het moment!

Voor de afhaalsite te Hove (hwaeterschoot@nickelinstitute.org) en Wilrijk (arthurwuyts@telenet.be)

Zaterdag 28 november

Behaagnatuurlijk actie

[telenet.be](mailto:hwaeterschoot@nickelinstitute.org)) vragen we enkele vrijwilligers om 's morgens of 's namiddags de handen voor een 2 tal uurtjes uit de mouwen te steken.

Leiding: Tuur Wuyts 03/ 449 99 11 en Hugo Waeterschoot 03/455 22 12

Het vennengebied ten noorden van Turnhout is een vrij open en merkwaardig landschap. Onze gids Marc Smets kent dit gebied door en door en zal ons leiden langs het Zwart Water, de Klotteraard en het Koeiven. Er zijn grootschalige beheerwerken in uitvoering rond de Klotteraard. Het Koeiven is nieuw voor ons.

Zondag 29 november
8.00 u

Turnhouts vennengebied
en Winkelsbroek

Na de middag trekken we naar het zuiden van Turnhout voor een bezoek aan het Winkelsbroek met de Grote Caliebeek. Dit reservaat heeft onze afdeling nog niet bezocht.

Onze gids daar is Dirk Segers en hij benadrukte dat het een heel vochtig terrein is.

Afspraak: Om 8.00 u (stipt!) op de Bist te Wilrijk. 's Namiddags vertrekken we aan de kerk van Zevendonk, Kapelweg te Turnhout om ongeveer 14.00 u.

Einduur ter plaatse: omstreeks 17.00 u.

Mee te brengen: warme en regenbestendige kleding, kijker, eventueel telescoop, knapzak, **laarzen** en € 2 voor de reserveratenwerking van afdeling Turnhout.

Leiding: Tuur Wuyts: 03/ 449 99 11

Hugo Waeterschoot: 03/455 22 12

Externe gidsen: Marc Smets - Dirk Segers

Zaterdag 5 december
8.30 u

De Jutse Plassen + Anderstad

Onze afdeling gaat regelmatig eens "gluren bij de burenen". Op 5 december doen we dit opnieuw. Deze keer trekken we onder de kundige leiding van onze gids Marc Vermeylen naar Koningshooikt waar we de vallei van de Itterbeek gaan bezoeken. In de volksmond noemt men dit gebied de Jutse plassen. Dit gebied is eigenlijk een retentiebekken dat er voor zorgt dat Koningshooikt niet onder water komt te staan bij hevige regenval. Het voordeel hiervan is dat er regelmatig heel veel watervogels te zien zijn.

Soorten die er zoal zijn waargenomen zijn o.a. Purperreiger, Kleine en Grote zilverreiger, Witgatje en ga zo maar door. Nadat we dit eerder kleine gebied hebben bezocht, trekken we verder naar ons meer vertrouwde Anderstad. Hier staan ons hopelijk ook nog enkele mooie waarnemingen te wachten zoals IJsvogel, Roerdomp en/of Ransuilen.

Zorg dus dat je er zeker bij bent.

landschapsfoto Anderstad © Rudy Vansevenant

Afspraak: om 8.30 u aan de Bist te Wilrijk en einde voorzien ter plaatse omstreeks 12.30 u.

Mee te brengen: verrekijker, telescoop, foto toestel en stevig schoeisel (of laarzen indien het lange tijd geregend heeft).

Gids: Marc Vermeylen

Leiding: Wim Vandeweyer 03/321 32 23 - 0485/60 54 97

Niet ver van de Antwerpse “grootstad”, net over de grens bevindt zich één van de grootste watergebieden van West-Europa, jawel het Verdrongen Land van Saeftinghe! In deze stilaan winterse tijden vinden we er een hele schare aan watervogels. Voor massa's ganzen, eenden en steltlopers is het in dit prachtige natuurgebied aardig toeven. Daarnaast treffen we er normaal gesproken ook menig roofvogel aan, zowel Bruine als in mindere mate Blauwe kiekendief komen hier in het vizier. Ook Buizerd en Torenvalk zijn hier goed vertegenwoordigd. En wie weet treffen we tijdens onze tocht ook Slechtvalk, Smelleken of zelfs Zeearend aan...! We zullen deze soortenrijkdom trachten te observeren vanop de dijk. Op weg naar Saeftinghe bezoeken we trouwens “en passant” ook enkele van de interessantste vogelgebiedjes op de linker Scheldeoever. Er zijn er hier immers de laatste jaren aardig wat

Torenvalk © Rudy Vansevenant

bij gecreëerd ter compensatie van het verlies aan natuur door de voortdurende havenuitbreidingen. Ook hier kunnen we leuke en interessante ontdekkingen doen! Dus wees er zeker bij, het belooft een boeiende tocht te worden!

Afspraak: vertrek met eigen wagens om 8.00 u op de Bist te Wilrijk. Het einde is voorzien rond 17.00 u ter plaatse.

Mee te brengen: picknick, eventueel drankje voor onderweg, laarzen, veldgids(en), telescoop, verrekijker, loep, foto toestel als je je aan een kiekje wil wagen!

Leiding: Wim Roelant 0477/34 07 21

Gids: Luc Van Schoor 0494 33 63 09

Onze zoveelste quizavond op rij en deze keer terug naar de vertrouwde zolder van het kasteel Steytelinck (naast de St. Bavokerk) in Wilrijk. Met laptop en beamer zullen een aantal vragen worden afgevuurd (al dan niet met foto's of tekeningen) op de argeloze deelnemers. Wees gerust, het gaat niet om kennis, integendeel zelfs. Gewone alledaagse natuurweetjes vormen de bovenhand en worden in een bovenstebeste sfeer aangebracht! De aanwezigen worden verdeeld in groepjes van max. 6 personen, kom dus gerust maar in grote horden afgezakt naar de zaal, hoe meer zielen hoe meer vreugd.

De jury handelt ook nu naar (eigen) goed-dunken. Je hebt het al begrepen hé, we houden het gezellig en leerzaam en dus is een (ont-)spannende avond gegarandeerd. De deelnameprijs is € 3 per persoon, drankje inbegrepen.

Leiding & inlichtingen:

Wim Van de Weyer 03/321 32 23

Tuur Wuyts 03/449 99 11

Hugo Waeterschoot 03/455 22 12 - waeterschoot@euronickel.org

Agenda

De winter begint maar de dagen worden weer langer. Daar zijn we terecht blij om en dat vieren we dus vandaag. We beginnen met een wandeling van een uurtje in het natuurreservaat Fort 7. Misschien hebben we weer geluk en ligt de natuur er feeëriek bij. Een warm, knappend vuurtje, lekkere jenever en hapjes horen er ook bij. Daarna staat dit jaar Gentse waterzooi op het menu. Blijven slapen onder de blote hemel kan voor de liefhebbers. In het verleden was dat bij de winterzonnwende gewoonlijk nul, maar dit jaar zijn er misschien durvers? Als beloning worden die 's morgens persoonlijk wakkergekust door de 2 winterelfen van dienst. Een stevig ontbijt volgt voor deze moedigen en Hugo en Ronny hebben zich al opgegeven als chinese vrijwilligers voor de afwas !

Maandag 21 december
19.00 u

Winterzonnwende op Fort 7

Gezien de verwachte grote opkomst is inschrijven ABSOLUUT noodzakelijk.

Onkosten: € 7 en voor wie blijft slapen € 9, ter plaatse aan de leiding te betalen.

Afspraak: om 19.00 u bij de 'Ijsvogel' op Fort 7 te Wilrijk.

Mee te brengen: eventueel zaklamp, warme slaapzak en grondzeil.

Leiding: Charlotte Daems 03/828 03 75
Lucy de Nave 03/237 99 52

Tussen Kerst en Nieuwjaar ligt het openbare leven zowat stil en is ook de natuur in een diepe winterslaap. Het ideale moment dus om de kaakjes te laten gloeien, dampwolkjes te blazen, en de benen te strekken voor een aangename winterwandeling in één van de prachtigste kasteeldomeinen van het Antwerpse, het park van het kasteel van Vordenstein te Schoten. Het park herbergt prachtige bomen en vergezichten die zich nu in de winter goed laten bewonderen. En misschien wacht er ons nog een verrassing op het einde ...

Zondag 27 december
13.30 u

Midwinterwandeling te
Vordenstein (Schoten)

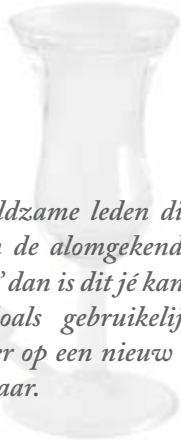
Afspraak: We vertrekken met eigen wagens om 13.30 u stipt aan de Bist te Wilrijk rechtover het Districtshuis en aangezien het reeds om 16.30 u donker wordt, zijn we daar tegen 17.30 u terug.

Je kan ook aansluiten op de parking van het park ten laatste om 14.00 u maar dan ontvingen we graag een telefonisch seintje van jullie op 0485/84 38 26.

Mee te brengen: stapschoenen, verrekijker en warme kleding.

Gids en Leiding: Nancy Geldhof 0485/84 38 26,
gesteund door de Kerst- en Nieuwjaarsmannetjes.

Ben je één van de zeldzame leden die nog niet deelnam aan de alomgekende jaarlijkse 'jenevertocht' dan is dit je kans op kennismaking. Zoals gebruikelijk toasten we nu ook weer op een nieuw en boeiend natuur(punt)jaar.

Zondag 10 januari
8.30u

Jenevertocht naar Bath

Afspraak: om 8.30 u op de Bist te Wilrijk; einde ter plaatse rond 17.00 u.

Mee te brengen: picknick, kijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, stevig schoeisel en bij regenweer laarzen.

Gids: Luc Van Schoor 0494/33 63 09

Leiding: Rudy Vansevenant 015/32 08 05 of 0475/49 03 68

We zetten 2010 in met een vogelryke tocht naar het Markiezaatmeer, de Oesterdam en het mooie Tholen. Vorig jaar lag er nog flink wat ijs op de plassen en konden we in de polders o.a. twee prachtige Roodhalsganzen bewonderen. Benieuwd wat het nu wordt. Je mag je alleszins aan heel wat wintergasten verwachten; van Sneeuwgorzen, kiekendieven tot allerlei steltlopers, ganzen en eendensorten. En wie weet zit daar ook een verrassing bij (?).

's Middags zorgen we voor een gezellig cafeetje waar voor de liefhebbers een warme kop soep klaar staat. Mis onze eersteling niet want goed begonnen is half gewonnen. Graag tot dan!

Sneeuwgorz op de Oesterdam © Rudy Vansevenant

Zaterdag 16 januari
20.00 u

Werk van eigen leden:
het vogelleven van Zeeland en
de kusten van Noord-Oost
Engeland

Rudi L. start de avond met een reportage over Costa Rica, een landje ongeveer dubbel zo groot als België met één grote attractie: NATUUR. Een vulkanische bergketen met toppen tot 3800 m, geprangd tussen 1200 km kust aan de Stille oceaan en 210 km kust aan de Caraïbische zee zorgt voor een adembenemend landschap met een zeer gevarieerde en toch toegankelijke fauna en flora

Na de pauze vergasten we je op een kleine diareeks van Hugo over het landschap en vogels van de kust tussen Newcastle en Edinburgh, juist ten zuiden van Schotland.

Papegaaaiduikers en Jan van Genten kleuren letterlijk de kust afgewisseld met kastelen en prachtige klifkusten. Spijtig genoeg kunnen we je geen lokale whisky aanbieden ... maar de geur en kleur zal je wel in het landschap herkennen.

Tot slot van deze avond en als voorbereiding op onze Zeelandtocht van 7 februari (zie volgende Rantgroen) geeft Rudy V. een presentatie van het rijke vogelleven dat Zeeland ons te bieden heeft. Met beeld en muziek nemen we je mee op wandeling langs slikken, grachtjes, grasland, de Noordzee en de onvermijdelijke Brouwersdam. Ganzen, eendvogels, steltlopers, meeuwen, roofvogels en kleiner grut passeren de revue. Ook enkele zoogdieren laten we niet links liggen. Een neerslagje van drie jaar natuurfotografie in Zeeland. Wedden dat, na het zien van deze beelden, je dezelfde avond nog inschrijft voor de bus-tocht!

Afspraak: om 20.00u in zaal Steytelinck, St. Bavostraat, Wilrijk.
Leiding: Rudi Leemans, Rudy Vansevenant en Hugo Waeterschoot.

Wilde Zwanen © Rudy Vansevenant

Deze twee gebieden ten noorden van Antwerpen hebben op ornithologisch gebied heelwat in petto. Vroeger was de Bospolder, zoals het omringende landschap, poldergebied. Bij de haven-uitbreiding, zo'n dertig jaar geleden, werd het gebied opgespoten. Daarna veroverde de natuur langzaam opnieuw het vernielde gebied. Graslanden, ruigten, bos en moeras wisselen hier af met ondiepe plassen. In 2002 werd hier het allereerste Vlaamse natuurinrichtingsproject afgewerkt. Door moeras te herstellen en "wielen" of plassen, ontstaan door dijkdoorbraken te ruimen, werd het gebied terug natter en waardevoller. Er staan 2 vogelkijkhutten en aan de kant van het Ekers moeras is een kijkscherm geplaatst. Bij dichtvriezen van de omliggende plassen wordt de naastgelegen Ekerse put belangrijker als winterverblijf voor duikeenden. Regelmatig worden hier interessante waarnemingen gedaan. Nadien rijden we naar het reservaat De Kuifeend dat gelegen is in het vormingsstation Antwerpen-Noord. Om de rust in het gebied te versterken en de verstoringdruk te verminderen, werden in 2007 bufferdijken rond grote delen van het natuurgebied aangelegd. Gelijktijdig werden meer dan tien nieuwe waterplassen uitgegraven en plas-drasgebieden aangelegd. Ook werden twee comfortabele vogelkijkhutten gebouwd. In de week rijden hier veel goederentreinen omheen en toch werden hier reeds ca. 250 vogelsoorten gespot in de loop van de jaren. Op de

Zondag 24 januari
8.15 u.

Vogeltocht naar de Bospolder
en De Kuifeend

uitgestrekte plas en er omheen zijn er constant vele soorten water- en rietvogels aanwezig. Het is dan ook een van de Antwerpse toplocaties voor vogels.

Afspraak: We vertrekken om 8.15 u aan de Bist te Wilrijk met eigen wagens. Einduur ter plaatse omstreeks 12.00 u.

Mee te brengen: kijker, telescoop, vogelgids, warme en regenbestendige kledij, stevig schoeisel of laarzen bij regenweer.

Gids: Luc Van Schoor 0494/33 63 09

Leiding: Tuur Wuyts 03/449 99 11 - 0474/55 25 75

Smienten © Rudy Vansevenant

Zondag 31 januari
9.00 u

Vleermuistelling op Fort

Het Fort herbergt in de winter een vleermuispopulatie die hier hun winterslaap doorbrengen. De ene diep verstoep in spleten en barsten, de andere gewoonweg in het midden aan het plafond. Al zijn de aantallen absoluut niet spectaculair te noemen, toch blijft de wintertelling steeds een speciaal evenement dat je moet meegemaakt hebben. Vorig jaar hebben we tijdens de telling een kleine 25 exemplaren gevonden, wat minder was dan in het verleden vermoedelijk door de strenge winter (zie rAntGroen n° 2, 2009).

Afspraak: we starten de telling rond 9.00 u aan het lokaal de IJsvogel (ingang Fort 7 aan de Legerstraat te Wilrijk). Gewoon-

lijk zijn we op de middag net niet klaar, zodat boterhammetjes aangewezen zijn. Aangezien we de vleermuizen niet mogen verstoren in hun winterslaap en alles dus in perfecte stilte dient te gebeuren, beperken we het aantal deelnemers. **Vandaar dat we U willen vragen om voorafgaandelijk aan te melden voor deze activiteit via een telefoontje of een e-mail aan**

Hugo. Een goede zaklamp met degelijke batterijen en eventuele reservebatterijen (zeker voor oplaadbare zaklampen) is een absolute noodzaak.

Het einde van de tocht is voorzien rond 14.30 u.

Leiding: Hugo Waeterschoot 03/455 22 12

e-mail: waeterschoot@euronickel.org

Het Masterplan voor het Schoonselhof

De Stad Antwerpen consulteerde Natuurpunt Zuidrand Antwerpen ivm het in ontwerp zijnde Masterplan voor het Schoonselhof en omgeving. Dit plan stippelt de langetermijn visie uit op allerlei vlakken, waaronder de ruimtelijke ordening en sociale afstemming. In dit kader vond de stuurgroep die het plan begeleidt dat het Fort en het Schoonselhof zowel qua natuur als monument een harmonisch geheel vormen maar dat dit niet het geval is op het sociale en toegankelijkheidsvlak. Vandaar dat we de vraag kregen voorgelegd van de Stuurgroep om na te gaan in welke mate het fortdomein kan opengesteld worden om het Fort en het Schoonselhof beter te verenigen en om de nieuwe wijk langsheen de Legerstraat een kortere (en vooral minder gevaarlijke weg) naar het Schoonselhof te bieden.

Natuurpunt Zuidrand bewandelde met een vertegenwoordiger van de Stad het grenstraject tussen het Schoonselhof en Fort 7. Hieruit bleek de kwetsbaarheid van de flora en fauna op het Fort en dat zulk een doorgang ook fysisch niet evident en logisch is. Door het ontbreken van een sluiting van de Fortgracht kan ééniëder het binnenfort betreden wanneer een doorgang naar het Schoonselhof wordt voorzien, wat ontegensprekelijk gevaarsrisico's met zich meebrengt. Vandaar dat een alternatief op tafel werd gelegd door Natuurpunt dat zowel een oost-west als een noord-zuid doorgang door het Schoonselhof biedt zonder het Fort domein te raken. Voor het oost-west traject worden de twee parallelle dreven die links en rechts van het kasteel lopen voorgesteld. Deze vormen een verbinding tussen de Militaire baan en de Moerelei en hebben als groot voordeel de oorspronkelijke Franse tuinindeling te respecteren en te onderlijnen. Een zuid-noord as kan éénvoudig worden gecreëerd door de oude verbindingsweg tussen het kasteel Schoonselhof met Wilrijk terug in ere te herstellen. Deze weg loopt door het domein van het crematorium en sluit aan op de Legerstraat vlakbij de grote toegang van het Fort. Hierdoor wordt de nieuwe wijk op directe wijze verbonden met het Schoonselhof. De afdeling vestigde tevens de aandacht op het belang van het toekomstige Educatief Centrum dat ontwikkelingsvoordelen biedt voor zowel Fort 7 als Schoonselhof. De Afdeling hoopt van harte dat de voorgestelde suggesties meegenomen worden in het Masterplan en zal ANB contacteren om deze te ondersteunen.

Via haar "weiger een draagtasactie" steunt schoenen TORFS het reservatenfonds van Fort 7 en het natuureducatief centrum

Schoenen TORFS heeft 2 baanwinkels in onze afdeling, één te Wilrijk op de Boomsesteenweg (nr 980A) en één te Edegem op de Mechelsesteenweg (nr 226). Als je, of elke ander klant, je papieren draagtas aan de kassa weigert ten voordele van het milieu, dat stopt schoenen TORFS onmiddellijk 0,15 euro in een nestkast ter plaatse ten voordele van de natuur. De winkel van Edegem steunt hiermede het reservatenfonds en deze te Wilrijk het toekomstig educatief centrum op het Fort.

Gezocht

Neen hier volgt geen lijstje van beschuldigen, integendeel. Om de afdeling vlot te kunnen laten draaien zouden we volgende vacatures graag zo spoedig mogelijk opvullen :

Coördinator rAntGroen artikels: verschillende leden leveren artikels aan voor ons tijdschrift, rAntGroen. We zijn hierbij op zoek naar een persoon die deze artikels verzamelt alvorens ze door te mailen aan de redacteur (Guido Van Boeckel). Idealiter verloopt ook het correctieproces via deze weg.

Werkbelasting : 4 x 1 à 1,5 dag/jaar.

Coördinator activiteitenkalender: 2 tot 3 x per jaar wordt de activiteitenkalender van de afdeling vervolledigd. Dit gebeurt op de gidsenvergadering. 4x jaar moeten de gidsen er via e-mail aan herinnerd worden om hun aankondigingen binnen te sturen en compileert deze persoon de samengevoegde activiteitenkalender. Werkbelasting : 3 avonden + 4 x 1 dag/jaar.

Ben je geïnteresseerd om de afdeling een handje te helpen met één van deze administratieve taken of een deeltaak, aarzel dan niet om Hugo Waeterschoot (waeterschoot@euronickel.org, 03/455 22 12) of Catherine Vandercryusen (cvdx@telenet.be, 03/288 81 07) te contacteren. Zelfs een kleine helpende hand voor een deeltaak is reeds meer dan welkom om te verhinderen dat reeds beladen bestuursleden deze kleine maar belangrijke taken er moeten bijnemen.

We danken jullie reeds bij voorbaat.

Overlijdensbericht

De moeder van Peggy Beers overleed einde juli. Peggy en Johan, we beseffen maar al te goed hoe zulks een verlies op jullie weegt. We wensen jullie als afdeling dan ook alle morele steun toe om deze moeilijke periode te overwinnen.

TORFS

Schoenen met naam www.torfs.be

Bovendien krijg je als lid van Natuurpunt steeds 10 % onmiddellijke korting aan de kassa bij de aankoop van een paar nieuwe schoenen. De enige voorwaarden is je lidkaart laten zien en een paar oude schoenen meebrengen. Ook de opbrengst van de oude schoenen gaat naar een goed doel, een aantal ontwikkelingsprojecten in Afrika.

Behaag ... natuurlijk

Ook dit jaar, en dit al voor de zestiende keer pakt Natuurpunt opnieuw groots uit met de **Behaag..Natuurlijk actie**. Een 10-tal Natuurpunt afdelingen werken samen om het aanplanten van streekeigen hagen en plantgoed te bevorderen. Deze actie wordt opgezet of ondersteunt door de gemeentelijke milieu- en adviesraden, waardoor we als vereniging meer dan 20 gemeenten bereiken en jaarlijks vele kilometers streekeigen haag planten. De hieronder verstrekte toelichting en nog veel meer kan je terugvinden op de speciale natuurpuntwebsite rond de behaagactie: www.natuurpunt.be/behag. Onze speciale dank gaat uit naar Luc en Ria Smets van Natuurpunt Aartselaar die al jarenlang de bezielers en organisatoren zijn van deze actie in de regio van Zuid Antwerpen.

Waarom streekeigen groen?

Hagen, houtkanten en bomenrijen zijn in ons cultuurlandschap vaak de enige verbindingswegen tussen de overgebleven natuurrestanten. Ze overbruggen landbouwgebieden en bebouwde zones (privé-tuinen) en vormen groene linten ter vervanging van verdwenen struwelen en houtkanten. Bovendien kan iedereen zijn steentje bijdragen en letterlijk betonnen muurtjes slijten ten voordele van groene streekeigen plantgoed. Bovendien zijn sommige heggenoorten cruciaal voor de voortplanting van bepaalde diersoorten, denk maar aan de Haagbeuk en de Meikever.

Zoals ieder jaar bieden wij iedereen de mogelijkheid om vanaf september tot 24 oktober 2009 tegen sterk verlaagde prijzen streekeigen haagplanten, klimplanten, knotwilgen en Mispelbomen aan te kopen via je gemeente of via de afdeling.

De planten worden bedeed op zaterdag 28 november via de verschillende gemeenten in de streek. Hierover lees je meer hierna. Je ontvangt hierbij tevens een plant- en onderhoudsbrochure om je haag, bosje, klimplant of boom in de beste omstandigheden te verzorgen en laten opgroeien.

Autochtoon plantsoen

De actie promoot enkel streekeigen planten en bomen en poogt hierbij waar mogelijk ook autochtoon of oorspronkelijk inheems materiaal te gebruiken.

Autochtoon plantgoed was echter tot voor kort niet voorhanden voor een actie als de onze. Door inspanningen van het ANB zijn er nu locaties met autochtone planten geselecteerd. Het zaad hiervan wordt gebruikt door onze kwekers die mee doen aan dit project. Reeds acht soorten in de aangeboden haagpakketten zijn niet enkel streekeigen, maar ook autochtoon.

Soort	Omschrijving	Herkomst
Haagbeuk	<i>Carpinus betulus</i>	VB 1034 Hayesbos VB 1051 Bertembos
Zomereik	<i>Quercus robur</i>	VB 1022 Meerskant
Meidoorn	<i>Crataegus monogyna</i>	VB 1026 Markelindebeek
Sleedoorn	<i>Prunus spinosa</i>	VB 1017 Galgebossen
Hondsroos	<i>Rosa canina</i>	VB 1045 Heidebos
Hazelaar	<i>Corylus avellana</i>	VB 1067 Zoerselbos
Sporkehout	<i>Frangula alnus</i>	VB 1023 Steentjesbos
Lijsterbes	<i>Sorbus aucuparia</i>	VB 1024 Steentjesbos

Meer technische en juridische informatie over streekeigen en autochtoon plantmateriaal, zoals de mooie brochure "Autochtoon plantsoen in opmars", vind je op de website van het INBO (www.inbo.be).

De voordelen van streekeigen groen tegenover uitheems zijn erg talrijk. Streekeigen bomen en struiken groeien sneller, zijn beter bestand tegen de grillen van ons klimaat en allerlei ziekten. Ze hebben natuurlijke evenwichten opgebouwd met vijanden (schimmels, insecten, ...).

Hoe bestellen?

Doel van de vereniging en de milieuraden met deze actie is inheems plantgoed aan erg goedkope prijzen ter beschikking te stellen. In het informatieblad of op de website van uw gemeente vindt u een bestelformulier. Hierop duidt u aan welk(e) pakket(ten) u wenst. Dit formulier dient uiterlijk 24 oktober 2009 ingeleverd te worden op het gemeentehuis. **Let op:** wijze van betaling en uiterste besteldatum zijn niet bij alle gemeenten exact hetzelfde. Op de website van behaag kan je hierover wat meer info vinden indien je wenst: www.natuurpunt.be/behag. Je kan echter ook bestellen via de afdeling waarbij je dan je plantgoed dient af te halen te Edegem of te Hove. Dit kan door onderstaand formulier in te vullen en ondertekend per kerende te bezorgen aan Guido Callaerts, Frans De Cortlaan 42, 2610 Wilrijk.

Als alternatief kan je het formulier downloaden van de website www.zuidrand.be en ingevuld bezorgen aan callaertsguido@base.be. Gelijktijdig graag het verschuldigde bedrag storten op rekening 979-9767547-40 van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen met vermelding van "Behaag Zuidrand Antwerpen", naam, e-mail (voor de bevestiging) en telefoonnummer.

Wanneer & waar afhalen?

Op zaterdag 28 november. Uw gemeentelijk infoblad vermeldt plaats en tijd. Bij het afhalen ontvangt u van Natuurpunt tevens een folder met plant- en snoeitips, afstandsregels en een beschrijving van het plantgoed.

Wilrijk

Contact: distrikthuis Wilrijk

Bestelling: bestelformulier in distrikthuis

Bedeling: zaterdag 28 november tussen 10.00 en 12.00 u, Serrecomplex Neerlandweg 1 Wilrijk

Edegem

Contact: Dienst planning & inrichting
03/289 21 31 of 03/289 21 21

Bestelling: op de Dienst Ruimtelijke Ordening en Milieu,
Kontichstraat 48

Bedeling: zaterdag 28 november tussen 10.00 en 12.00 u,
Hangar 44, Rogier Van der Weydenstraat (t.o.v. OLVE, ingang langs de straatzijde).

Hove

Contact: Milieu-ambtenaar Koen Boonen 03/460 33 47

Bestelling: op de milieudienst, Geelhandlaan 1

Bedeling: zaterdag 28 november tussen 13.00 en 15.00 u, gemeentewerf, Fazantenlaan.

Welke planten worden aangeboden?

Er worden 10 verschillende pakketten aangeboden, naargelang de ruimte die u wenst te beplanten. Het plantgoed is gemiddeld tussen 80 en 100 cm hoog. De prijzen van de pak-

ketten liggen door de massale gezamenlijke aankoop veel lager dan de marktprijs. Bovendien leert de ervaring ons dat de boomkweker zeer degelijk plantmateriaal levert. De planten afkomstig uit autochtoon plantsoen zijn in *italics* aangegeven.

Pakket 1: Houtkant

Wie over voldoende ruimte beschikt (ongeveer 20 m lang en 3 m breed), kan zich aan een houtkant wagen. Het onderhoud is beperkt: een kapbeurt om de 5 à 10 jaar. Soorten: *Zomereik*, Es, Winterlinde, Zoete kers, Vogelkers, *Lijsterbes*.

12 planten: 6 soorten, 2 planten per soort. Goed voor 20 m.
Prijs: € 5.

Pakket 2: Houtkant voor natte en moeilijke gronden

Een houtkant als pakket 1, maar met soorten die bestand zijn tegen een vochtige bodem. Soorten: Zwarte els, Grauwe wilg, Schietwilg, Boswilg, Gelderse roos en Es.

12 planten: 6 soorten, 2 planten per soort. Goed voor 20 m.
Prijs: € 5.

Pakket 3: Geschoren (doornloze) haag

Een echte heg in de letterlijke zin van het woord. Deze haag wordt meestal twee maal per jaar gesnoeid: voor en na de zomer. Daardoor kan men de haag de gewenste vorm geven, zodat deze weinig ruimte inneemt. Bloemen en bessen krijgen echter geen kans uit te groeien.

Soorten: Wilde liguster, Veldesdoorn, Rode kornoelje, Haagbeuk en Gelderse roos.

25 planten: 5 soorten, 5 planten per soort. Goed voor 8 m.
Prijs: € 10.

Pakket 4: Doornhaag

Ondoordringbare haag voor afscherming. Minimale snoei voor bloem en vruchtvorming. Soorten: *Sleedoorn*, *Eenstijlige meidoorn*, Eglantier, *Hondsroos*.

6 planten per soort, totaal 24 planten. Goed voor 8 m.
Prijs: € 9.

Pakket 5: Bloesem- en bessenhaag

Een pakket met bloeiende en bessendragende struiken. Door minimale snoei in het najaar om de 2 jaar bloeien de struiken uitbundig en dragen ze vruchten in de herfst, wat in dit seizoen heel wat vogels aantrekt. Door de variatie in soorten is bloei verzekerd tot in de zomer. De haag kan naargelang het snoeiritme 1 à 2 m breed worden. Soorten: *Sleedoorn*, *Eenstijlige meidoorn*, Gelderse roos, Rode kornoelje, *Sporkehout* en Wilde kardinaalsmuts.

4 planten per soort, totaal 24 planten. Goed voor 8 m.
Prijs: € 9.

Pakket 6: Veldesdoornhaag

Bestaande uit één plantensoort, geschikt als geschoren tuinafstering. De Veldesdoorn wordt ook Spaanse aak genoemd en heeft ondanks haar naam helemaal geen doornen of stekels. Mooi fijn blad met opvallende herfstkleur. Deze plant vraagt vrij humusrijke grond.

25 planten. Goed voor 6,25 m.
Prijs: € 10.

Pakket 7: Haagbeukenhaag

Bekende boerenerfhaag, wordt meestal op 1,5 m geschoren, voor en na de zomer. Niet te verwarren met een haag van (rode) beuk.

25 planten. Goed voor 6,25 m.

Prijs: € 15.

Pakket 8: Meidoornhaag

Haag bestaande uit één plantensoort, geschikt als geschoren tuinafstering. Deze sterk doornige plant komt ook tot bloei, indien hij kortgeschoren gehouden wordt. De witte bloemen worden als nectarproducenten bezocht door veel insectensoorten. De rode bessen worden gegeten door allerlei vogelsoorten.

Soort: *Eenstijlige meidoorn*.

25 planten. Goed voor 6,25 m.

Prijs: € 10.

Pakket 9: Beukenhaag

Bestaande uit één plantensoort en geschikt als geschoren tuinafstering. Helder groen in het voorjaar en wordt donkerder bij het ouder worden. Het bruine herfstblad blijft tot het voorjaar aan de plant, zodat de haag ook in de winter een tamelijk goede visuele afscherming vormt. Daar we het natuurlijk karakter van onze planten sterk willen promoten, leveren we *uitsluitend de groene natuurlijke variant* en niet de rode kweekvorm.

25 planten. Goed voor 6,25 m.

Prijs: € 18.

Pakket 10: Vogelbosje

Minipakket bedoeld voor wie geen haag wenst te planten, maar een hoekje vrij heeft voor een klein bosje, een ideale nestplaatsje voor vogels. Soorten: *Sleedoorn*, *Eenstijlige meidoorn*, Gelderse roos, Rode kornoelje, *Sporkehout* en *Hazelaar*.

2 planten per soort, totaal 12 planten.

Prijs: € 5.

Klimplanten

Drie klimplanten worden dit jaar aangeboden. Je vindt meer info over deze soorten op de website van behaag: **bosrank** (*Clematis vitalba*): € 3,50, **Wilde kamperfoelie** (*Lonicera periclymenum*): € 3 en **Hop** (*Humulus lupulus*): € 3.

Klimplanten zijn in. Ze groeien en bloeien tegen muren, schuttingen en hekwerken, en ideaal om dit soort constructies te verfraaien en te verlevendigen. Klimplanten hebben weinig grondoppervlak nodig en zijn uitermate geschikt voor de stedelijke omgeving als "tegeltuintje" op het voetpad. Klimplanten "wortelen" niet in de muur. Alleen op oudere en verweerde muren kan het gebeuren dat zich wortels ontwikkelen die gebruik maken van de voedingsstoffen(mergel) in de spleten en zo schade aanrichten. In dichtbebouwde wijken heeft niet iedereen een grote tuin. Je kan echter je leefomgeving aangenamer maken door gevelbegroening via een tegeltuintje. Alle geselecteerde klimplanten zijn geschikt voor tegeltuintjes. Tegeltuintjes kunnen, jammer genoeg, niet overal. Er zijn gemeentelijke richtlijnen waar u rekening mee moet houden. Informeer dus bij de milieudienst naar eventuele toelating of beperking! Doe dit zeker aangezien de gemeente steeds het recht heeft om tuintjes, die hinderend zijn voor de weggebruikers, van de stoep te verwijderen. Wat onze afdeling betreft ziet het er zo uit:

Gemeente	Klimplanten	Tegeltuintjes
Antwerpen	ja	ja (mits enkele voorwaarden)
Edegem	ja	
Hove	ja	ja, mits aanvraag en goedkeuring college

Bomen

Vorig jaar hadden we een aantal fruitbomen en de Okkernoot in het aanbod. Dit jaar wordt de knotwilg, de Veldesdoorn en de Mispel aangeboden.

Behaag ... natuurlijk

Knotwilg

Een mooie knotwilg bekomt u door het aanplanten van een knotwilgpoot, een tak van ongeveer 2,5 m lang en 4 tot 6 cm doorsnede, afgehakt van een andere knotwilg.

Prijs: € 2.

Veldesdoorn of Spaanse aak (*Acer campestre*)

Behoort vanouds tot de inheemse flora. Omdat de kroon klein blijft, is het een geschikte boom voor vooral kleine tuinen. Is geschikt voor de meeste bodemsoorten, met uitzondering van arme, droge zandgrond en natte bodems. Hij is windbestendig, geschikt voor zonnige en schaduwrijke plaatsen en is bestand tegen luchtverontreiniging en strooizout. Het is een echte pioniersplant.

Mag niet in het voorjaar gesnoeid worden omdat hij dan gaat "bloeden".

De aangeboden bomen hebben een stamomtrek van 10 à 12 cm op 1 m hoogte. De hoogte is ongeveer 4 m. Er wordt een steunpaal van 2,5 m meegeleverd.

Prijs: € 22.

Mispel (*Mespilus germanica*)

De Mispel is haast een museumstuk; je ziet ze nauwelijks meer en ze worden nog maar zelden geplant. Jammer, want de struik bloeit mooi en geeft lekkere vruchten. De Mispel bevrucht zichzelf, dus zijn twee exemplaren voor kruisbestuiving niet nodig. De sierwaarde bestaat in hoofdzaak uit grote witte bloemen die aantrekkelijk geuren. Ze hebben een niet te natte, licht kalkrijke grond nodig en zijn absolute zonanabidders. In mei - juni komen er grote witte bloemen aan de struik. De zoetige geur is onmiskenbaar. Pas na 3 of 4 jaar geeft de struik vruchten. Een Mispel moet je zo min mogelijk snoeien. Hoe meer je snoeit, des te meer verticaal groeiende scheuten.

Omstreeks oktober hangen de vruchten in de struik maar heb geduld en laat er eerst een paar lichte nachtvorsten overheen gaan, voordat u oogst. De vorst zorgt er immers voor dat het vruchtvlees zacht wordt. Een mispelvrucht is sappig met een zoetzure smaak en er kan heerlijke jam of gelei van worden gemaakt.

De aangeboden bomen hebben een stamomtrek van 10 à 12 cm op 1 m hoogte. De hoogte is ongeveer 2,5 tot 3 m. Er wordt een steunpaal van 2,5 m meegeleverd.

Prijs: € 20.

Bestelformulier Natuurpunt "Behaag .. Natuurlijk 2009"

Naam: ..... Telefoon: .....

Straat: ..... E-mail: .....

Postnummer: ..... Gemeente : .....

Afhaalpunt : Hove of Edegem (doorhalen wat niet past). Voor afhaalplaats : zie artikel.

Bestelt volgende planten :

Per pakket	Prijs €	Aantal	Totaal	Per stuk	Prijs €	Aantal	Totaal
HAGEN				BOMEN			
1. Houtkant	5			Knotwilgpoot	2		
2. Houtkant natte gronden	5			Veldesdoorn	22		
3. Geschoren haag	10			Mispel	20		
4. Doornhaag	9						
5. Bloesem- en bessenhaag	9			KLIMPLANTEN			
6. Veldesdoornhaag	10			Bosrank	3,5		
7. Haagbeukenhaag	15			Kamperfoelie	3		
8. Meidoornhaag	10			Hop	3		
9. Beukenhaag	18						
10. Vogelbosje	5						
					Totaal :		

Bestelvoorwaarden:

- Het bestelformulier moet worden ingevuld en voor 28 oktober afgeleverd/verzonden aan Guido Callaerts, Frans De Cortlaan 42, 2610 Wilrijk
- De betaling dient te gebeuren bij de bestelling op rekeningnummer 979-9767547-40 van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen, met vermelding van nummer pakket(en), aantal, e-mail en telefoonnummer.
- Dit aanbod mag niet voor beroepsdoeleinden gebruikt worden

De besteller verklaart zich akkoord met deze bestelvoorwaarden.

Neem best een kopij van dit formulier zodat je de exacte bestelling, datum en afhaalplaats kent.

Datum en handtekening,

Rudy Leemans de kersverse Conservator van Groen Neerland op de rooster gelegd

Wat maakt dit natuurgebied zo bijzonder? Is een natuurgebied zo dicht bij bebouwing wel een echt natuurgebied?

In Vlaanderen gaat een groot gedeelte van de grond naar bewoning, industrie, wegen-infrastructuur en landbouw. Voor de natuur blijft slechts 2,5 % van het oppervlak over! Een peulschil dus en ver beneden de aanbevelingen van de Europese Unie en de Vlaamse ruimtelijke planners. Elke bijkomend groene ruimte en zeker natuurgebied is dus meer dan welkom.

Groen Neerland is zelf 8,5 ha groot en vormt de kern van een groter parklandschap met recreatief en buffergroen. Dit geheel is strategisch gelegen: de ideale stapsteen tussen Fort 7, Fort 6 en het parkgebied aan de Kleine Struisbeek. Deze natuurverbindingswaarde werd reeds een decade geleden onderkend wanneer de groene Hoofdstructuur door de Vlaamse overheid werd uitgetekend.

De bodem (nat zandleem), het reliëf (vallei van de Kleine Struisbeek) en enkele kleine maar bijzondere landschapselementen (voornamelijk relictten van WO II) maken Groen Neerland tot een gebied waar de natuur zich thuis voelt. Natuurpunt Zuidrand vond er tot nu toe 182 plantensoorten, 29 vogelsoorten, 12 zwammen en mossen, 3 soorten amfibieën, 24 soorten libellen, sprinkhanen en vlinders en als zoogdieren vleermuis, Haas, Egel, Bosmuis, Rosse woelmuis, en Eekhoorn. In de biologische waarderingskaart van Vlaanderen staat Groen Neerland (zie de rode cirkel op de kaart) grotendeels aangegeven als een complex van biologisch waardevolle en zeer waardevolle elementen

Wat zijn de ambities en toekomstplannen voor het natuurgebied?

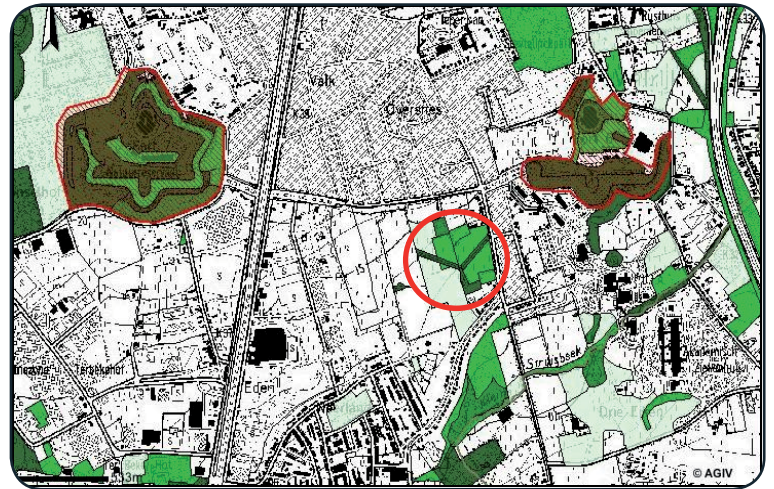
Wij gaan voor een erkenning van Groen Neerland als "natuurreservaat", al zal dit wel wat voeten in de aarde hebben. Dit wil immers zeggen dat we de natuurwaardering van het gebied gevoelig moeten verhogen tot 100% biologisch waardevol en minstens 75% biologisch zeer waardevol.

Is dit wel haalbaar?

Uiteraard, anders zouden wij er niet aan beginnen! Wel zijn er een aantal eenmalige maatregelen nodig, die worden gebundeld in een natuurinrichtingsplan. Dit plan zal worden opgemaakt en gefinancierd door de Stad. Het betreft bv. de omheining die er voor zorgt dat het gebied beperkt toegankelijk wordt en de wandelaar ongestoord kan genieten van de natuur. Er worden ook enkele ingrepen voorzien in de waterhuishouding. Het is een waterrijk gebied en het is van levensbelang dat dit zo blijft, ook na de voorziene bebouwing langs de rand.

Wat doen jullie nu precies? Wat is beheren?

De natuurinrichting schept de juiste startvoorwaarden en is gepland voor de winter 2010. Met natuurbeheer worden klassieke maatregelen bedoeld zoals maaien, begrazen, hakhoutbeheer enzovoort. Dit gebeurt volgens een beheerplan dat tevens

het beoogde doel vermeldt; in dit geval het *verhogen van de natuurwaarde*.

Ondertussen zijn we niet bij de pakken blijven zitten en reeds flink gestart met natuurbeheer. Het betreft beheermaatregelen die vooraf kunnen gebeuren. Bijvoorbeeld het afbreken van enkele schuurtjes, muurtjes en oude omheiningen; verwijderen van zwerfvuil; bestrijding van invasieve exoten zoals Japanse duizendknoop en Amerikaanse vogelkers; allemaal maatregelen die de natuur moet toelaten een zo groot mogelijke diversiteit te ontwikkelen. De beheerploeg heeft ook reeds een wandelpad vrijgemaakt. Dat zal binnenkort beter worden aangeduid en voorzien van borden over wat kan en wat niet. Ongeveer 200 man/vrouw uren zijn er al gepresteerd (voor de zomer), gespreid over een 8-tal werksessies.

Naast het beheer is ook de natuurmonitoring erg belangrijk. Hoe zouden wij anders weten of het met inrichting en beheer de juiste kant opgaat? Groen Neerland is hierbij ingedeeld in 8 deelgebieden en die worden regelmatig bewandeld en geïnventariseerd door een groepje specialisten van Natuurpunt Zuidrand. De opgemerkte soorten worden genoteerd en geregistreerd (resultaat op www.waarnemingen.be).

Kunnen "we" helpen?

Wat we van de Stad verwachten is ondertussen al duidelijk: *snelle realisatie van de "Groene parkboulevard"*, het inrichtingsplan (waarbij we zelf helpen adviseren), hulp bij het verwijderen van het zwerfvuil (plaatsen van een container en wij doen de rest). Maar "we" dat zijn uiteraard ook de mensen die in de buurt wonen en iedereen met een hart voor de natuur. Die kunnen in de eerste plaats helpen door eens te komen kijken. Probeer het wandelpad uit, laat je verbazen door zoveel natuur, zo dichtbij. Wil je een handje helpen? Graag een mailtje naar rudolf.leemans@telenet.be.

Kijk, een muisje! (deel 3)

Herman Snoeck

Familie Slaapmuizen (*Gliridae*)

Slaapmuizen houden een winterslaap van oktober tot april. Het zijn behendige klimmers.

Hazelmuis (*Muscardinus avellanarius*)

Bovenkant lichtgelig bruin, onderkant gelig wit. Gladde behaarde staart. Brede afgeronde rozige oren. Grote uitpuilende zwarte ogen. Roze voetjes. Vooral nachtdier. Komt slechts zelden op de grond. Wettelijk beschermd.

Lichaamslengte: 75-86 mm

Staartlengte: 55-77 mm

Gewicht: 15-25 g

Levensduur: ongeveer 3-5 jaar.

Worp: 1 (soms 2) maal per jaar 3-4 jongen.

Biotoop: in soortenrijke gemengde eikenbossen met dicht krepelhout.

Voedsel: noten, zaden, boombast en scheuten, soms insecten.

Predatoren: uilen en marterachtigen.

Nest: 3-5 ovale zomernesten (reepjes kamperfoeliebast, hooi, bladeren, vezels, mos, korstmos, binnenkant bezet met plantenpluis) bij voorkeur in braam, holle bomen, nestkasten, lage struiken; winternesten in de grond, onder boomwortels of stenen, in holle bomen of nestkastjes.

Eikelmuis (*Elomys quercinus*)

Bovenzijde grijsachtig bruin, onderzijde wit, zwarte streep aan beide zijden van het gelaat en rond de ogen (maskertje). Behaarde staart bruinachtig met zwart uiteinde en witte onderkant. Vooral nachtdier. Leeft in losse groepen.

Lichaamslengte: 105-147 mm

Staartlengte: 80-135 mm

Gewicht: 60-140 g

Levensduur: tot 8 jaar.

Worp: 1 (soms 2) maal per jaar 2-8 (gemiddeld 4) jongen.

Biotoop: bossen, boomgaarden, grote tuinen.

Voedsel: alleseter, bij voorkeur dierlijk voedsel.

Predatoren: nachttactieve roofdieren. Kan de staart afwerpen als die door een predator wordt gegrepen.

Nest: in (boom)holten, onder stenen, in nestkastje (gras) of oude nesten.

Familie Hamsters (*Cricetidae*)

Plompe diertjes met korte pootjes.

Europese hamster (*Cricetus cricetus*)

(wordt ook Korenwolf genoemd)

Rug en staart lichtroodbruin of roodachtig geel, rossiger op kop en flanken. Buikzijde donkerder tot zwart. Wangen, keel en voetjes wit, ook witte vlekken aan de zijkanten. Actief in avond- en ochtendschemering. Wangzakken om voedsel te vervoeren. Wettelijk beschermd.

Lichaamslengte: 200-340 mm

Staartlengte: 25-65 mm

Gewicht: 250-600 g

Levensduur: 6 (in gevangenschap 10) jaar.

Worp: 2-3 maal per jaar 4-12 jongen.

Biotoop: akkers, bouw- en grasland.

Voedsel: veelzijdig (granen, zaden, vruchten, knollen, wortels, kruiden, bloemen, insecten, wormen, slakken, kikkers, hagedissen, jonge vogels en kleine zoogdieren o.m. veldmuizen). Voorraadkamers met tot 15 kg graan, aardappelen en suikerbiet.

Predatoren: mens, vos, kleine roofdieren, roofvogels, uilen, kat, hond.

Nest: uitgestrekt en ingewikkeld gangenstelsel met afzonderlijke ruimten voor nest, voorraad, ontlasting...

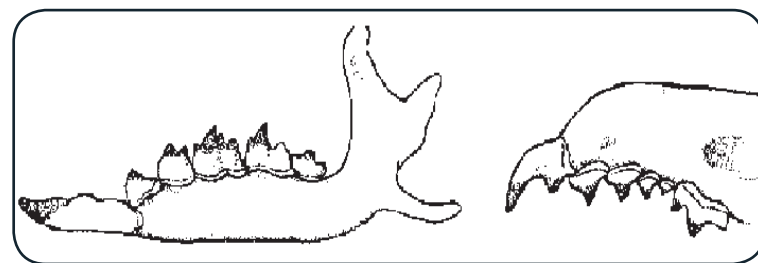

Tot de orde van de Knaagdieren behoren in Vlaanderen ook nog de familie **Beverratten** (*Capromyidae*), familie **Eekhoorns** (*Sciuridae*) en familie **Bevers** (*Castoridae*).

Konijnen en hazen hebben ook een paar grote snijtanden in hun bovengebitt, met daarachter nog een paar stifttanden. Ze behoren tot de orde van de **Haasachtigen** (*Lagomorpha*).

Orde Insecteneters (*Insectivora*)

Verlengde, ietwat spitse snuit. Kleine puntige snij- en hoektanden, ook op de kiezen staan punten.

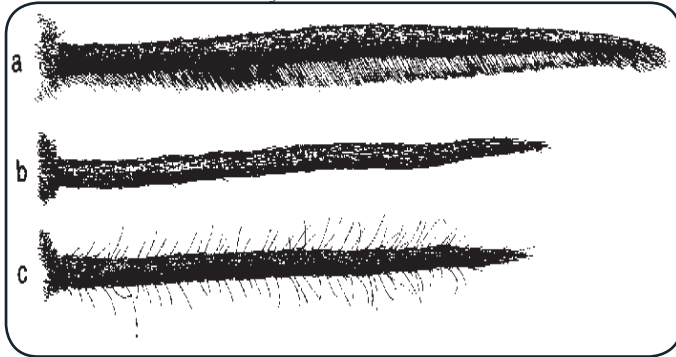
Onderkaak en bovenkaak van Waterspitsmuis

Familie Spitsmuizen (*Soricidae*)

Behaarde staart korter dan het lichaam. Sommige Spitsmuizen zijn levend moeilijk te determineren en men moet voortgaan op de vorm van schedel, onderkaak en tanden.

Staarten van

a *Neomys*   b *Sorex*   c *Crocidura*

Moeder en jongen van sommige Spitsmuisoorten vormen bij gevaar een 'karavaan': het eerste jong bijt zich stevig vast in het vel van de moeder, net boven de staartwortel, het tweede jong bijt zich zo vast bij het eerste jong en zo verder.

Huisspitsmuis (*Crocidura russula*)

Licht rossige bovenzijde gaat geleidelijk over in gelig-grijze buikzijde. Voornamelijk nachtdier. Duidelijke oorschelpen. Witte tanden.

Lichaamslengte: 60-90 mm

Staartlengte: 33-46 mm

Gewicht: 7-15 g

Levensduur:

ongeveer 24-32 maand.

Worp: 2-3 maal per jaar 5-10 jongen.

Biotoop: droge weiden, zandgronden, parken, tuinen, huizen, schuren.

Voedsel: insecten, slakken, wormen.

Predatoren: kerkuil, kat..

Nest: op een beschutte plek (plantaardig materiaal).

Veldspitsmuis (*Crocidura leucodon*)

Glanzend donkergrijze bovenzijde, witte onderzijde, duidelijke scheidingslijn. Staart tweekleurig. Duidelijke oorschelpen. Vrijwel 24 uur op 24 actief. Witte tanden.

Lichaamslengte: 64-90 mm

Staartlengte: 28-40 mm

Gewicht: 6-15 g

Levensduur: ongeveer 3,5 jaar in gevangenschap.

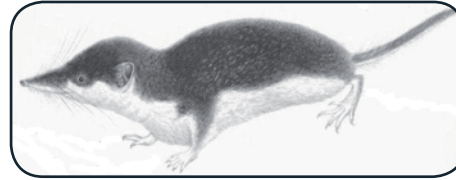
Worp: 2-4 maal per jaar 3-9 jongen.

Biotoop: bossen, parken, tuinen velden, weiden, onder dode bladeren of andere beschutting. In de winter in gebouwen.

Voedsel: insecten, spinnen, wormen, slakken, verse kadavers ook van soortgenoten.

Predatoren: kerkuil, kleine marterachtigen, kat.

Nest: bovengronds (gras) op een beschutte plaats.

Gewone bosspitsmuis (*Sorex araneus*)

Bovenzijde donkerroodbruin-zwart, flanken lichter bruin, onderzijde geelachtig grijs, vleeskleurige pootjes. Spaars behaarde staart. Lange snorharen. Stinkklieren aan de basis van de staart. Zeer kleine oorschelpjes en ogen. Dag en nacht actief, eet dagelijks zijn eigen gewicht aan voedsel. Rode tanden.

Lichaamslengte: 65-85 mm

Staartlengte: 32-47 mm

Gewicht: 5-12 g

Levensduur:

ongeveer 16-18 maanden.

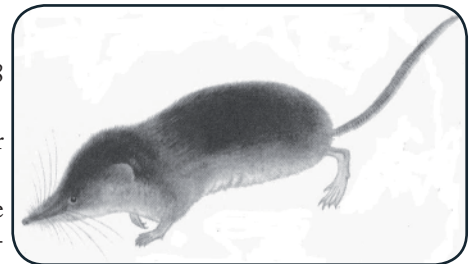
Worp: 3-4 per jaar 5-10 jongen.

Biotoop: vochtige plaatsen met begroeiing.

Voedsel: insecten, slakken, wormen, dode soortgenoten.

Predatoren: torenvalken en uilen.

Nest: komvormig (gras) in een beschutte ondergrondse (soms bovengrondse) holte.

Tweekleurige bosspitsmuis (*Sorex coronatus*)

Uitwendig moeilijk van de Gewone bosspitsmuis te onderscheiden. Inwendig verschillen. Ook rode tanden.

Voedsel: drogere plaatsen dan de Gewone bosspitsmuis.

Dwergspitsmuis (*Sorex minutus*)

Het kleinste zoogdier in België. Bovenzijde grijsbruin, overgaand in lichtgrijze buik. Behaarde staart. Lange snorharen. Zeer kleine oorschelpjes en ogen. Stinkklieren. Rode tanden.

Lichaamslengte: 40-60 mm

Staartlengte: 32-46 mm

Gewicht: 3-5 g

Levensduur: ongeveer 16-18 maanden.

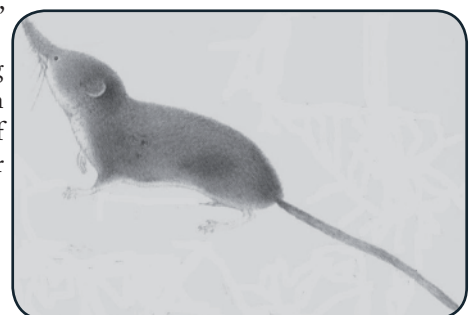
Worp: 2 maal per jaar 5-8 jongen.

Biotoop: drogere plaatsen met open begroeiing.

Voedsel: insecten, slakjes, wormpjes, dode soortgenoten.

Predatoren: uilen, katten, torenvalken.

Nest: bolvormig (gras, mos e.d.) in holle boomstam of hol van een ander dier.

Studie

Waterspitsmuis (*Neomys fodiens*)

Donkere bovenzijde, lichtere onderzijde. Staart zijdelings afgeplat met onderaan een dubbele rij stijve haren, doet dienst als roer. Zeer kleine oorschelpjes en ogen. Dag en nacht actief. Goede zwemmer: jaagt overwegend in en onder water. Rode tanden.

Lichaamslengte:

70-96 mm

Staartlengte:

47-77 mm

Gewicht:

10-20 g

Levensduur:

ongeveer 1-2 jaar.

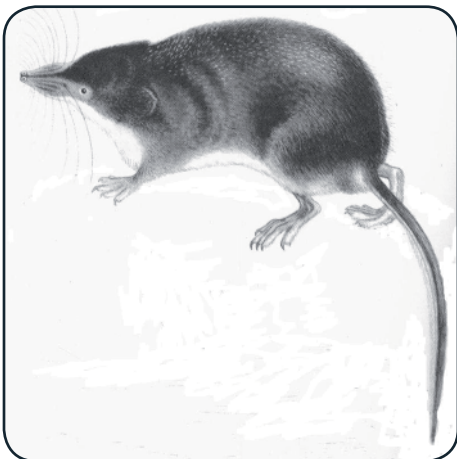
Worp:

2-4 maal per jaar 4-11 jongen.

Biotoop:

meestal in de buurt van water, moerassen, vochtige bossen.

Voedsel: wormen, waterkevers, kikkers, larven, kikkervisjes, kok-erwormen, soms visjes.

Predatoren: uilen, grote roofvissen.

Nest: bolvormig (gras, mos, vezeltjes, dunne wortels), ondergronds, in verbinding met een gangenstelsel.

Tot de orde van de Insecteneters behoren in Vlaanderen ook nog de **familie Egels (*Erinaceidae*)** en **familie Mollen (*Talpidae*)**

De opgegeven afmetingen en andere getallen zijn niet in alle geraadpleegde werken identiek en worden dus eerder ter vergelijking gegeven.

Geraadpleegde werken

Debot Louis (1961) – *Natuurkalender* – Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.

De Jong M. (1976) – *Zoogdieren van Europa* – Zuidnederlandse Uitgeverij, Aartselaar.

Hanák Vladimir (1977) – *Mammals* – Octopus Books Ltd, London.

Ijsseling en Scheyground (1961) – *Gewervelde dieren* – Thieme & Cie, Zutphen.

Stresemann Erwin (1995) – *Exkursionsfauna von Deutschland (3)* – Gustav Fischer Verlag, Jena.

Verkem Sven et al. (2003) – *Zoogdieren in Vlaanderen* – Natuurpunt Studie, Mechelen.

verrekijkers
telescopen
microscopen
accessoires

www.sightsofnature.com

Peter De Coninck 108, 1200 St.-Andries Brugge, 030/31 30 01

foto: François Van Bruwel

De Bynnex-kijkers van Natuurpunt

10%

korting voor leden
van Natuurpunt

Oog in oog
Beleef de natuur
vanop de eerste rij

Bynnex Andes
niet-ledenprijs: 197 euro
(incl. BTW)

Bynnex Everest
niet-ledenprijs: 262 euro
(incl. BTW)

Verkooppunten

Natuurpunt-optiekshop 'Sights of Nature'
Pieter De Conincklaan 108 • 8200 Brugge
son@deputter.com • 050-31 50 01

Natuurpunt-winkel
Stationstraat 40 • 2800 Mechelen • 015-43 16 88
www.natuurpunt.be/winkel • winkel@natuurpunt.be

natuurpunt
natuur voor iedereen

Fort van Steendorp en de Wase cuesta

zo 3/5/2009 - 18 dlnm

Gids: Dirk Meersman

Leiding: Ronny Deckers

Verslag: Erwin Van der Weyden

Plaats van samenkomst was het fort van Steendorp, een nog-net-19-eeuws verdedigingsbouwsel in ontwerp, maar vleermuizenslaapplaats door bestemming. We zijn er dan wel niet binnen geweest, maar het kwam wel tersprake. Met z'n 1200 overnachtingen/dag van zo'n 9-tal soorten is het dé slaapplaats van Vlaanderen. De ondergelopen gangen zorgen voor voldoende vochtige lucht voor deze zoogdieren. Bijkomend voordeel is dat bij vriesweer de gangen doorgaans ijsvrij blijven. Blijkens getuigenis van Dirk kunnen IJsvogels in de donkere gangen blijven vissen! De voorbije winter echter, lijkt de temperatuur te lang en te diep zijn gedaald want zelfs in "zijn" fort heeft Dirk nog geen IJsvogels gespot. Het fort is in belangrijke mate begroeid met de Robinea, een door de botanicus Jean Robin uit Noord-Amerika geïmporteerde stevige boom die uitzonderlijke hardheid combineert met toch een verrassend groeirijtm (ca 1 m/jaar). Het is me niet duidelijk of de andere benaming, Valse Acacia, verwijst naar een karaktertrek van die man. Verder zien we Tongvaren en Adderwortel, horen we bij het Lievevrouwebedstro het verhaaltje van de moeder van Maria die de plant in het wiegje van haar bijbelse dochter legde en knijpen we als volleerde boer Bavo's in de zaaddozen van de Dagkoekoeksbloem (de vrouwelijke kun je niet platduwen). Dirk had nog iets voorbereid over duivengeluiden, maar die laten niet van zich horen op de plaatsen die hij uitkiest. Op onverwachte momenten krijgen we dan toch de Holenduif te horen, je kunt ze niet bestellen hé... .

Omdat voor een fort vergezichten belangrijk zijn, staat die op ongeveer het hoogste punt van de cuesta, ongelijke helling, die ginds toch wel op z'n mooist is. De ene zijde is een zachte helling en de andere gaat over 200 meter van 26 naar 10 met boven zeeniveau. Er volgt een geschiedkundige, archeologische, klimatologische verklaring - doorspekt met zang van Koekoek en Nachtegaal - van het cuesta fenomeen in Steendorp waarvan ik het merkwaardige gevolg van het erosiespel en 't stuwen van tektonische plaat onthoud: Op de top van de helling (klei) is het natter dan beneden! Op de hogere delen vinden we dan ook planten met een voorkeur aan natte voeten, Slanke sleutelbloem, Wollige munt (kruising van Hertsment en Witte Munt) en Daslook (enige vindplaats in 't Waasland).

Aansluitend stappen we door de Roomkouter, ooit kleiputten, nu 17 ha met grond van het Deurganckdok opgespoten gebied. Door de zilte grond gedijen daar zoutminnende planten als Zeebies (Heen) en Goudzuring. De verwachting is dat na een 5-tal jaar het zout zal uitgeregend zijn waardoor die planten verdrongen zullen worden. Een verrassend gebied - niet zo gek ver - dat zichtbaar zal evolueren, prijzen wij ons gelukkig dat Dirk en Ronny ons dat hebben laten ontdekken!

Nieuwe natuurgebieden in Oost Zeeuws Vlaanderen

zo 10/05/2009 - 16 dlnm

Gids: Luc Van Schoor

Leiding: Tuur Wuyts

Verslag: André De Mul

De opkomst was matig, een beetje tegen de verwachtingen in. Het weer? Het zag er nochtans beter uit dan voorspeld. Aan het programma kan het ook niet gelegen hebben en de voorbereiding was ook dik in orde, zo bleek achteraf. Afijn, de eigenlijke tocht begint in het Groot Eiland, nabij Hulst. Luc geeft een woordje uitleg: Lang geleden was Hulst door krekken verbonden met de zee. Tijdens de Middeleeuwen werd het gebied ingepolderd. Nu wordt een netwerk van krekken en omliggende natuurgebieden aangelegd. Ondertussen horen we Wielewaal en Koekoek. We wandelen tot bij de kreek. Veel Kievieten en Scholeksters, ook Slobben Kuifeenden en een Kokmeeuw. Rietzangers verscholen in het riet. Een mannetje Zomertaling schuift naar de waterkant. Mooie belichting. Een Witgatje, neen - 't is een Oeverloper - komt te voorschijn en verdwijnt weer. De Wielewaal weer. Daar, boven het riet vliegt hij. De Koekoek van daarnet heeft gezelschap gekregen. Met zijn drieën vliegen ze over. Op weg naar Luitershoek vliegen Huiszwaluwen in hun nest onder de dakgoot van een huis. Even verder stoppen we, want in het bos huist een Reigerkolonie. In een boom zien we een koppel met jongen. In een open grasland, wat verder, 2 Reeën, vrouwtje achterna gezeten door mannetje. Lopen dat die kunnen, nee, vliegen! We keren terug. Een Zilverreiger vliegt het bos in. Die broedt hier ook. In een Meidoorn zit Grasmus te kressen; in het riet, Kleine karekiet, duidelijk verschillend van Rietzanger (voor kenners!). Tussen het groen ontwaart Tuur Zilververschijn en Ratelaar. Luc port ons aan want er is nog veel te zien en te doen. We rijden voorbij de Boskreek naar 't Gat van de Pinte. We genieten van het landschap met zicht op de Otheense

kreek. In een struik zit Heggemus, op een paal zit een (Noorse) Gele kwik, in de lucht vliegen Bruine kiekendieven (5) en in een boom heeft een Koekoek postgevat. Hoor! De Blauwborst zit hier ook, ginder in de Vlier. We wandelen terug over

de weide. Enkele paarden komen ons begroeten. Op de draadafsluiting zitten 2 Ringmussen. Die zijn ook een zeldzame verschijning geworden. Bij de auto's gekomen, horen we Rietzanger vlakbij. We zien hem vliegen. Wachten tot hij blijft zitten en dan de telescoop erop. Het is ondertussen aangenaam warm geworden. Tijd om te eten en te verpozen op het terras van Café De Griete in het gelijknamige gehucht. Na de middag bezoeken we de Margarethapolder.

Kijk, een Koninginnepage. Regenwulpen vliegen over de dijk. Op de steigers en pieren zien we Bontbekjes, Rosse grutto, Regenwulp, Oeverloper, Steenloper, Zilverplevier, Visdiefjes en ook Zwartkopmeeuw. In de lucht hangt een Torenavalk op zoek naar een prooi. Hij duikt, tevergeefs. We rijden verder naar Hellegatschor. Achter de dijk noteren we nog Drieteen-, en Bonte strandloper; op de plas zitten Kluut en mannetje en vrouwtje Zomertaling. Achter ons zitten nog Grote lijster en 2 Patrijzen in het gras en een Grote bonte specht op de houten weideafsluiting te timmeren. Het is half vijf en we hebben nog 2 natuurgebieden te gaan. Naar de Grote Putting. Nog te vermelden: Grutto en Groenpoot (al eerder gezien, maar nu van dichterbij). Hoog boven ons een Buizerd. Een Veldleeuwrik: bij ons nagenoeg verdwenen, maar hier zie je hem met wat geluk nog. Dichtbij, een Tapuit, en een Rietgors. Een Haas zit onbeweeglijk in het gras. We sluiten af met de Vogelkreek, ter kennismaking, want dit natuurgebied is nog in ontwikkeling. Hier voegen we nog Kleine plevier en Kleine strandloper aan het lijstje steltlopers toe. Jongens, wat een weelde, het kan niet op, maar we zijn al iets over tijd. Het is goed geweest. Inpakken

en naar huis. Ik kom zeker nog eens terug met de fiets. (Enkele fietsknooppunten om te noteren: 40, 42, 10, 17, 18, en kijk verder eens op de kaart). Ja, na deze tocht weet ik dat Hulst meer is dan het historische vestingstadje of een dagje Morressen.

**Eerste Geologiewandeling:
een doorsnede van Vlaanderen,
een trip van 65 miljoen jaar
zo 24/05/2009 – 14 dlnm
Gids: Hugo Waeterschoot
Leiding: Catherine Vandercruyssen
Verslag: Hugo Waeterschoot**

prachtig de Veenbes, Lavendelheide, Kleine en Ronde zonedouw bekijken. Ornitologisch stal een Paapje de show. Vandaar trokken we naar de zuidrand van het Kempisch plateau die gevormd wordt door de Demervallei die hier bijna ondoordringbare broeken vormt. Deze moerasgebieden die gevoed worden door water van het Kempisch plateau zijn weinig bekend bij menig Natuurpunter; toch strekken ze zicht uit over een afstand van bijna 15-20 km. Gele lis, Moesdistel, Wateraardbei en Grote waterweegbree zijn enkele van de typische planten die

erboven op .... ja daar was hij weer, de recente IJstijd afzetting: leem. De rivier de Jeker en een nog steeds actieve breuk ter hoogte van de Maas, resulteerden in het ontstaan van de Sint Pietersberg, die eigenlijk een restant is van het plateau van Caestert! De breuklijn zorgt voor een zon geëxposeerde mergelzijde waardoor mediterrane flora zelfs 1000 km noordwaarts kan gedijen. Wonderlijk hoe dit alles door lokale geologische fenomenen veroorzaakt wordt. Een enkel Zonneroosje en grote hoeveelheden Poppenorchissen en Soldaatjes (zie foto) waren prachtige voorbeelden van deze flora. Ondertussen waren we al ongeveer 10 h op excursie. Tijd dus voor het avondmaal en de rit terug naar Antwerpen, moe maar erg voldaan en met deze andere blik op natuur en landschap. We kijken al uit naar de noord-zuid doorsnede van volgende week.

Je wenkbrauwen rijzen mogelijks wanneer je de titel van dit verslag leest maar niets is minder waar! Vandaag beginnen we de geologie van Vlaanderen in de praktijk startende met de jonge ijstijdafzettingen, in de Kempen (600.000 tot < 100.000 jaar jong), tot de krijtlagen van de Mergel, een "back in time" van zo een 65 miljoen jaar. Alhoewel .... Vlaanderen bleef wel beperkt tot Antwerpen en Limburg maar meer dan genoeg om een lange, lange excursiedag te vullen (van 7h30 tot 9h15 's avonds). We starten op het plateau van de hoge Kempen door een bezoek aan het uitgestrekte heidereservaat De Teut te Zonhoven. De zandige bovenlaag werd zoals iedereen wel ongeveer weet, gevormd door de afzetting van door winderosie aangevoerd materiaal tijdens de laatste ijstijden. De sokkel van de Hoge Kempen onderscheidt zich van de Antwerpse Kempen door de afzetting van dikke pakketten afbraakmateriaal aangevoerd van de Vogezen, door de voormalige Maas zo een 600.000 j geleden, nu gekend als de grindlagen, waardoor dit gebied enkele 10 tallen meters hoger ligt (zie figuur). De Teut is een prachtig reservaat met benevens reusachtige stuifduinen ook nog mooi laag- en hoogveen. Zo konden we er bijvoorbeeld

hier veelvuldig voorkomen; een sterk contrast dus met de minder dan 10 km noordelijk gelegen reservaat van de Teut. Hop, onmiddellijk verder naar het Hageland dat als een fier opstaande heuvel opduikt van zodra je de Demer over bent te Diepenbeek. Borgloon was de bestemming een stadje statig prijkend op een heuvelkam. De sokkel van dit gebied wordt in tegenstelling met de Kempen gevormd door een "uplifting" van de bodem als gevolg van de Ardennen terwijl de ijstijden hier een leemlaag hebben op afgezet aangezien de zandkorrels de Demer, niet over geraakten. Het glooiende landschap in het Hageland is een gevolg van de inwerking van water en erosie en beekjes kerfden hier bovenop (of beter gezegd "in") relatief steile valleien. Prachtige landschappen met hoogstamboomgaarden, wat typische kalkflora en overall veel zangvogels (Geelgors, Distelvink, ...). Het laatste deel bracht ons opnieuw 20 km verder naar Eben-Emael tegen de Maas aan. Hier heeft de zee gedurende het Krijt massale hoeveelheden kalk en silica afgezet door bezinking van microscopische algen (met kalk of kiezelskelet). Dit resulteerde in een 50 m dik mergelpakket met silexbanken en

**Bosreservaat Coolhem in Puurs
zo 07/06/2009 – 19 dlnm
Gids: Johan Foque
Leiding: Lucy de Nave
Verslag: Tuur Wuyts**

Voor een halve dagtocht is Puurs een goede uitvalsbasis en met een goede wegbeschrijving was de ingang dan ook probleemloos te vinden. Het domein hoorde sinds 1470 toe aan de St. Bernardusabdij van Hemiksem, werd tijdens het Franse bewind in onze streken verkocht aan particulieren en is sedert 1987 eigendom van het Vlaamse Gewest. Er is een gedeelte openbaar wandelbos en een gedeelte strikt bosreservaat. De oppervlakte is 78,64 ha. In het bebost gedeelte is de optie "niets doen" of de natuur haar gang laten gaan. Het bosreservaat ligt in een komvormig depressie en is zeer vochtig wat goed te zien is aan de begroeiing. In de hooilanden en rietvelden wordt gefaseerd éénmaal per jaar gemaaid als de omstandigheden dit toelaten. In de hooilanden is er ook begrazing met schapen. Elke ingreep wordt grondig overwogen en geëvalueerd. De boswachter leidde ons dan ook niet door, maar omheen het reservaat. We kwamen wel onder de indruk van het evolutieproces dat de natuur doormaakt. We vonden o.a. Gele lis, Kleine ratelaar, Veenpluis, Kale jonker (een distelsoort), Wateraardbei (zeer zeldzaam) en Landvorkje (een levermos). Vogelzang hebben we nauwelijks gehoord gezien het uur van de dag en het gevorderde broedseizoen. Wel vertelde de gids dat de Roerdomp en Wielewaal er voorkomt. In slijkerige gedeelten lieten reeën hun pootafdrukken achter. Na bedanking van de gids werd nog verpoost in de schitterend gelegen taverne die deel uitmaakt van het do-

mein. Een overvliegende Buizerd en een majestueuze Beuk in de tuin waren de laatste blikvangers in dit domein. Lucy zorgde er dus weer eens voor ons een interessant gebied te laten verkennen.

**Vechtplassen bij Utrecht
zo 14/06/2009 – 34 dlnm
Gids: Luc Van Schoor
Leiding: Wim Roelant
Verslag: Thierry Depauw**

Over het weer geen zinnig woord. Zeven computerprogramma's, zelfs de Buienradar gooiden er hun klak naar. Net het tegenovergestelde: AM: regen, PM droog, zon, lekkere temperaturen (ZW 2/3). We bussen naar Utrecht. Onderweg o. a. op hoogte van de Zouwe boezem de eerste Purperreiger, ook Ooievaar. In Ankeveen toegekomen, nemen we het Bergsepad naar de plassen. Het wordt "Walking in the Rain", zonder dans of muziek, alhoewel een vogelzang. Drupdrupdrup als constant achtergrondgeluid. Maar het kan de pret niet drukken. We zijn meer gewoon hé! Laagveenplassen, moerasbos. In het heenkomen heeft Luc ons honderduit verteld over het biotoop, het ontstaan, de veenkolonies etc. ... Voor diegene die niet geluisterd hebben, sorry! Maar als ik dat moet neerpenen, dan kom ik niet toe met de ganse ruimte voorzien voor alle verslagen. Zie www.wetikveel.nl. De regen is niet gunstig voor de vogelzang. O. a. bij de Dammerkade gekomen, die het gebied in twee deelt, langs beide kanten water, vliegen de Zwaluwen op en neer. Tientallen, zowel Oever-, Huis- als Boerenzwaluwen. Veel paaltjes, één Aalscholver. Maar tientallen achteraan in de lucht die hier komen foerageren en naar hun kolonie vliegen op het Naardermeer. Staketsels waar de Visdiefjes op broeden, jongskes. De Purperreiger die een paar maal voorbij

vliegt, Fuut, Kuifeend. Heerlijk tafereel, wel voorlopig in zwart-wit. Later rijden we naar Tienhoven langs de Vecht met zijn talrijke chique woningen, kasteeltjes, theehuizen, parken. Buitenverblijven van de rijke Amsterdammers uit de Gouden eeuw. De heren van de V. O. C. (o. a.) Verenigde Oostindische Compagnie.

Picknick. Gezellig binnen, droog, hé hé, er wordt flink wat gelachen. Tienhovense plassen. Rietlanden, moerasbos, water, veenontginning, petgaten, trilveen voor de namiddag. Ja, jongens, hoera, 't zonnetje komt er door, droog en lekker warm. Geen commentaar. We wandelen langs de fraaie wipwatermolen. "De trouwe wachter" met daarnaast een in 1983 gerestaureerde unieke houten schutsluis. Hoor!! Nu zingen ze wel. Zwartkop, Tuinfluiter, Grasmus. Daar nog een Purperreiger. Kleine karekiet, Rietzanger, ook Rietgors, Sprinkhaanzanger, Snor. Dat voor diegenen die nog goed horen. Hmm!! Boomvalk jaagt achter libellen aan. Mooi, mooi. Moeraskartelblad, glanzend en drijvend Fonteinkruid, Zwanebloem, Kalmoes. Schitterend. Een Grote zilverreiger komt aangezeild. Maar de vedette, regelmatig heen en weer vliegend, de Zwarte sterntjes. Heerlijk. Kattenstaart, Orchideeën, Ratelaar kleuren de voorgrond. Emotie, allen op een kluitje, Télé. Kleine vos. Je hoort blijdschap, mijn 1ste in .... Putters, Holenduif, Graspiepers, Scholekster, Wulp, Kneutjes, Sperwer. Oren en ogen te kort. Volop genieten. Stiltegebied. Waar vind je nog bij ons vier uur wandelen, zonder sporen van bebouwing in de verste verte, zonder een weg te moeten oversteken, zonder gezoom van de autoweg. De grote stilte, de ruimte. Een droom wordt waarheid. We landen uiteindelijk in Westbroek. Kijk eens op de daken. 3 x nestelende Ooievaars. Eentje komt nog voor ons poseren, 't terrasje waar de laatste dorstigen gelaafd worden voor 't vertrek. Verdorie, mannen, we hadden nu al in Mortsel moeten zijn. OK! OK! Uiteindelijk tellen we nog 76 soorten. Rest me nog onze beide gidsen Luc en Wim hartelijk te bedanken voor weer eens een uitzonderlijke dag.

**Natuur op het Schoonselhof
za 20/06/2009 – 11 dlnm
Gids en leiding: Nancy Geldhof
Verslag: Rina Vredendregt**

De opkomst was niet overweldigend. Er bestaan blijkbaar bepaalde psychologische remmingen tegen een begraafplaats. Schoonselhof als doel van een uitstap: gebrek aan verbeelding, gemakkelijheidoplossing? Wie een beetje vertrouwd is met het Schoonselhof, weet dat hier niet enkel een oase van rust en natuurschoon is aan te treffen, maar bovenal ook een grote botanische rijkdom. Voormalig kasteeldomein, stedelijke begraafplaats, verwilderd park, groengebied aan de zuidrand van Antwerpen – al deze aspecten vinden we binnen deze 85 ha. De grachten langs de centrale dreef vergasten ons al dadelijk

bij het binnenkomen op een weelde aan bloemen. Op een schuine helling groeit het Zandblauwtje, even verder het diep purperen Knoopkruid. De grond is op sommige plaatsen bedekt met ruig behaarde wortelblaadjes van Muizenoor; hier en daar verschijnt een bleekgeel bloemenhoofdje op een ongebladerde stengel. Naast het paarsblauwe Grasklokje treffen we hier ook het Rapunzelklokje aan, een grotere plant met een slanke tros van lichtpaarse bloemen. Dicht tegen de grond gedrukt ligt het Penningkruid, met de mooie gele bloemen en ronde blaadjes als geldstukjes. De Salomonszegel tiert welig langs de schuine hellingen, evenals de Grote wederik. Helemaal beneden zien we de Bosorchis, die hier niet zeldzaam is. Links van de centrale dreef, dus tegenover de bloemenrijke grachten, verrijst een dicht verwilderd bos. Ooit moeten hier veel uitheemse boomsoorten hebben gestaan, een statussymbool voor kasteelheren. Het classicistische kasteel verkeert in een bedroevende staat van verwaarlozing. Nochtans wordt het park wel onderhouden: gladgeschoren gazons, gesnoeide bomen, gemaaide berm. De barokke beelden, veelal mythologische figuren, die toch een onvervreemdbaar onderdeel uitmaakten van een dergelijk kasteelpark, laat met vervuilen en verkommeren. De tuin zou ontworpen zijn door niemand minder dan Lenôtre, de grote tuinarchitect van de Grand Siècle, van Versailles. Dit is erfgoed! Beseft Antwerpen, A *, dit wel? De achterkant van het domein, tegen de Moerelei, bestaat uit een oud Beukenbos. Het bladertapijt is tientallen centimeters dik, de dorre beukenbladeren vergaan niet. Onder deze bomen is geen plantengroei mogelijk. Aan de westkant, dat is de kant van de Groenstraat, vinden we heel wat oude graven, die niet meer onderhouden worden. De wilde planten overwoekeren de grafstenen; het gras (vooral Witbol) staat hoog. Overal vinden we leuke verrassingen, zoals bvb. het nietig kleine, liggende Vogelootje, of de Vierzadige wikke. Wie hier aan planteninventarisatie wil doen kan een eindeloze lijst samenstellen. Wat het park vooral zo aantrekkelijk maakt, is het prachtige geboomte. Het Schoonselhof wordt natuurlijk in de eerste plaats bezocht voor de grafmonumenten. Raar, wat men er ook zoekt, welk aspect men ook beklemtoont: het geheel is meer dan de som der delen.

**Nachtzwaluwenwandeling
za 27/06/2009 – 13 dlnm
Gids: NM: Wim Roelant
AV: Bram Vogels
Leiding: Rudy Vansevenant
Verslag: Hilde Vangrunderbeek**

Voor het namiddagdeelte werd gekozen voor een fikse wandeling in het Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide. We trokken echter niet naar het gekende stuk op Vlaams grondgebied maar naar het Nederlandse gedeelte nabij Huijbergen waar het veel rustiger is en dat beheerd wordt door de vereniging Natuurmonumenten. Het begin van de wandeling liep door restanten van een vroeger parkgebied met heel wat Rododendrons, we ontdekten er planten als Schijnaardbei, Biggenkruid, Wolfsklauw ... . Algauw kwamen we tussen open plekken met heide en zandduinen terecht. Het zand wordt vastgelegd en omgevormd tot duinen en dit gebeurt o.a. door zandzegge en buntgras. Op meerdere plaatsen zagen we eigenaardige sporen in het zand. Er werd aan van alles gedacht en veel gefantaseerd ...even later vonden we een dode Levendbarende Hagedis en dit zou wel eens de oplossing van ons raadsel kunnen geweest zijn. Maar... helemaal zeker zullen we nooit zijn! Voor de vogels was het waarschijnlijk veel te warm, het aantal soorten bleef vrij beperkt, we zagen o.a. Boomkruiper, Roodborsttapuit, Boomleuwerik en Boompieper en een gemengd groepje mezen met de Kuifmees als mooiste. Een Buizerd en een Sperwer vertegenwoordigden de roofvogels. Na de wandeling was het zalig vertoeven op een terrasje naast de kerk van Heide. De boterhammen smaakten er heerlijk bij een frisse pint of trappist of 2 zelfs! En... toen kregen we eindelijk boven onze hoofden de Boomvalk te zien waar we reeds de ganse namiddag naar uitgekeken hadden. Rond 20u15 werden we aan het ingang van het Mastenbos opgewacht door Bram Vogels van de Vogelwerkgroep Natuurpunt Antwerpen Noord. Het Mastenbos (161ha) is gelegen in de gemeente Kapellen en wordt beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) het vroegere Aminimal. Voor het donker werd hadden we nog de tijd om rustig te genieten van het zeer gevarieerde landschap. ANB probeert stilaan de exoten in het landschap te verwijderen en zo de inheemse soorten de nodige plaats te geven om op termijn een gemengd loofbos te krijgen met open ruimtes ... Hier en daar werden er percelen geplagd waardoor kleine heideterreinen ontstaan zijn met daartussen opslag van grove den. Er staan ook nog enkele bunkers waar Vleermuizen komen overwinteren. In het oude landschapspark bevindt zich een langgerekte vijver, deze zag geel van de bloemen van het zeldzame Blaasjeskruid (spec.) en hier en daar stak een groene

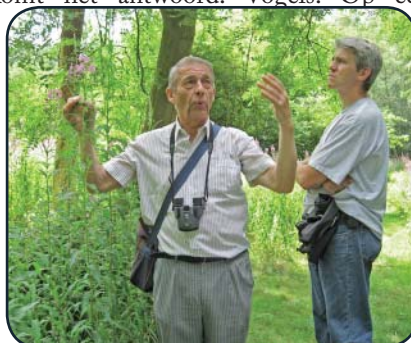
kikker zijn kop boven water; mooi! Het anti-tankkanaal dat door het domein loopt is heel belangrijk voor meerdere vogelsoorten tijdens maar ook buiten de trek. Momenteel was een groot gedeelte bedekt met Drijvend Fonteinkruid. Toen het duister werd wandelden we naar de plaatsen waar Bram de Nachtzwaluwen wist te vinden. In de periode 2005-2007 heeft men hier de Nachtzwaluw geïnventariseerd. De eerste 2 jaar werden er telkens 7 territoriale mannetjes geteld en het laatste jaar nog 5. Alle territoria zijn geconcentreerd rond de plaatsen waar geplagd is en opnieuw boomopslag verschijnt. Ook vanavond hadden we geluk, we zagen meerdere mannetjes mooi voorbij vliegen en hun typische geluid was niet uit de lucht. Een spektakel waar men nooit genoeg van krijgt! Bedankt Wim om een gids als Bram te contacteren, bedankt Bram voor deze mooie avond, voor je interessante uitleg en wij hopen in de toekomst nog met jou op stap te mogen gaan. We zijn ook heel blij dat we dankzij deze tocht het Mastenbos hebben leren kennen, het is zeker een waardevol natuurgebied dat, wat mij betreft, af en toe op de kalender mag gezet worden.

Zomerwandeling en Pinteling op Fort 7

zo 05/07/2009 – 36 dlnm

Gidsen: Herman, Lucy en Karel
Verslag: Veerle De Saedeleer

Hoewel het weerbericht onweer voorspelt op deze warme namiddag, zijn er toch een groot aantal deelnemers komen opdagen. Meer en meer mensen weten blijkbaar dat je deze wandeling op ons eigenste fort eigenlijk niet mag missen. Het reservaat draagt in juli namelijk haar zomersbest. Velen gekende gezichten dus ... . Ook onze gidsen Lucy en Herman zijn blij verrast met deze opkomst. Er wordt dan ook snel besloten om Karel, onze Fortdeken, te vragen om nog eens te gidsen. Deze verslaggever vervoegt zich bij onze Fortdeken, want het gebeurt niet meer elke dag dat Karel gidst. Daar moet van geprofiteerd worden! Karel polst naar de interesse en al gauw komt het antwoord: Vogels. Op een

zomernamiddag kan je echter niet veel vogels waarnemen en horen, natuurlijk. Op de gracht heeft echter een Meerkoet gebroed en zie je nu haar jongen. Op het hoenderpad weerklinkt de Tjiftjaf en ook het Winterkoninkje, Hun geluiden zijn niet algemeen gekend. De Tjiftjaf heeft nochtans zijn naam niet gestolen, hij zingt hem zelf (net zoals trouwens een andere gekende klassieker: de Koekoek). Op de betonweg staan er zoveel planten te bloeien, dat de interesse ineens blijkt te veranderen. Bloeiend Hartgespan, Agrimonie, IJzerhard en Jacobskruiskruid, inclusief zijn rupsen, worden bewonderd. Voor de Grote Kaardebol is het net even te vroeg, binnen een week zal die op zijn best staan. Een grote libel - een Bruine Korenbout?- vliegt voorbij. In het begin van de tankweg komt de Gehakkelde Aurelia in het vizier en vinden we een holletje van een Woelmuis. Wat verderop staat de Kleine Kaardebol, zeldzaam in deze streken. Even is er verwarring met de zaaddozen van het gele Nagelkruid ernaast. Aan het moeraske, één van de mooiste hoekjes van het fort, staan het Wilgenroosje en de Grote Wederik volop te bloeien. Daar krijgen we van Karel een mooi verhaal over waarom het Wilgenroosje nu Wilgenroosje heet. Kabouterbaardjes en elfenvleugeltjes komen eraan te pas. Wie dit verhaal wil kennen, moet volgend jaar maar meekomen. Tegen dan zorgen we dat alle fortgidsen dit kunnen vertellen ... . Aan het moeraske staan ook de Mannetjes- en Wijffesvaren, naast een klein beetje Stekelvaren. Een Bont Zandoogje en een Breedscheenjuffer laten zich op de gevoelige (digitale) plaat zetten, maar ook een Lantaarntje en een mooie rode libel (een Bloedrode Heidelberg?) dansen rond. Als we terugkomen langs het Russulapad horen we de donder en, zoals voorspeld was, begint het te druppelen. We besluiten toch richting het St. Jansplein te stappen en te schuilen in de bandenbarak. Algauw blijkt dat alle groepen hetzelfde idee hebben. We staan dan ook gezellig met zijn allen te schuilen. Herman steekt van wal over majoor Metzger. Deze Duitse majoor, bevelhebber in het fort in de 2e wereldoorlog, wordt op 5 september gehuldigd met een monument. Op het einde van de oorlog negeerde hij het bevel om het Fort op te blazen en zorgde er zo voor dat het Fort 7 en omliggende woonwijk bleef bestaan. Ondertussen is het echter alweer gestopt met regenen en vervolgen wij onze tocht. Aan de loskade bloeit het Echte Duizendguldenkruid en ook het Rapunzelklokje. Dichter bij het hoofdfront staat zoals elk jaar het Slangenkruid in volle pracht, maar dit jaar eigenlijk nog mooier dan anders.

Een Bruin Zandoogje geniet ook van dit tafereel. Onze weg vervolgt naar het onweerstaanbare glacis. Daar zit een Distelvlinder zich op te warmen. De grassen waaien er mooi en hier staat ook ons enige exemplaar van de Wilde Marjolein in bloei. Karel zegt dat we hier vroeger twee exemplaren hadden. Zou dit verdwenen zijn door onze beheersmaatregelen? Dat zou wel jammer zijn. Langs de smalle weg komen we bovenop het contrescarp, waar ik al een tijdje onze Noorse Esdoorn weet staan. Daar leer ik nu ook een Gevederde Esdoorn kennen, met onherkenbare esdoornbladeren en ook een speciaal soort 'helikoptertjes'. Het einde van de wandeling nadert nu: aan de poterne bloeit een bos Luzernekllokjes, net alsof het muurbloemen zijn. Aan de droge gracht vertelt Karel zoals verwacht ook als geen ander over het monument. We krijgen zelfs een extraatje: de deur naar het Reduit gaat open en we gaan tot de sleutelgatvormige binnenkoer. Wordt het geen tijd om nog eens een historische wandeling op het programma te zetten, bedenk ik? Aan de Ijsvogel is de pinteling al in volle gang. Een aantal mensen zijn uitsluitend hiervoor naar het Fort gekomen en het is een blij weerzien en een gezellige boel. Zoals steeds wordt de Gageleer fel gesmaakt. De tijd vliegt voorbij en het wordt ruim zeven uur en nog later. Het is echter weer een geslaagde dag geweest! Bedankt aan iedereen die aanwezig was. De afwezigen hebben zoals altijd ongelijk gehad!

Het Olens Broek en Langendonk

zo 12/07/2009 - 15 dlnm

Gidsen: Dré Peeters en Eddy Vercammen

Leiding: Ronny Deckers

Verslag: Erwin Van Der Weyden

Die Lucy (de Nave) toch, het is niet meer de eerste keer, ze zoekt minder gefrequenteerde gebieden waarvoor ze een enthousiaste, plaatselijke gids engageert, maar bij den "arrivé" van de "jour de gloire", is ze belet en genoodzaakt de fakkel van de leiding door te geven. Als gids was niet enkel wandelend encyclopedie en boswachter Dré Peeters maar ook nog conservator Eddy Vercammen van de partij. Doorheen hun gebieden van de Kleine

Nete-vallei, het Olens Broek en Langendonk, was het verhaal doorspekt met geschiedenis van het gebied, weetjes en "troubles" van het aankoopbeleid van gronden en beheerswerken, anekdotes ten velde en ... PLANTEN, gedetailleerd, gedetailleerder, gedetailleerdst.

Kruipganzerik werd tegenover Tormentil geplaatst, Moerasrolklaver tegenover (gewone) Rolklaver, Klein duizendknoop vergeleken met (gewone) Duizendknoop. Kritisch werd de aanwezigheid besproken van Poelruit (niet op de juiste plaats) en Prikneus, "losgeslagen" cultuurplanten? We horen het ietwat aparte geluid van een Meerkikker, 't schijnt dat dit een behoorlijk forse kikker is (en niet ingevoerd). Nog wat namen: Schildereprijs, Moerasbeemdgras, Dwergkroos, Pilvaren, Moerashertshooi, Duizendknoopfonteinkruid, Duivelsnaaigaren (Klein warkruid) en je hebt al een staalkaart van de kunde van de voortrekkers en de rijkdom van het gebied, dat de verdroging (ingezet sinds 1970 met de uitdieping van de Kleine Nete) geleidelijk aan te boven komt door gerichte ingrepen in de natuur. Ronny zal maar wat blij zijn - en wij met hem - dat hij de leiding van deze boeiende halve dag naar zich heeft getrokken.

Fietstocht door de Zak van Zuid Beveland

zo 19/07/2009 - 20 dlnm

Gids: Luc Van Schoor

Leiding: Erwin Van Der Weyden

Verslag: Eric van Acker

Vol moed vertrokken we van op de parking van restaurant "De Steiger" in Hoedekenskerke, langs de dijk richting zuid, m.a.w. recht tegen de wind in die al flink aan het blazen was. Onderweg al een paar Visdiefjes, Regenwulpen en Oeverlopers gespot. Na een deskundige uitleg van Luc over het ontstaan en de evolutie van het landschap in de Zak van Zuid-Beveland, nabij het monument van de Landing van de Geallieerden, konden we de dijk over. Langs een nieuw natuurgebiedje naast camping Scheldeoord, waar voornamelijk Kluten te zien waren, inclusief enkele jonge exemplaren, trokken we in de richting van het even schilderachtige als doodse, zondagse Baarland met z'n "vae" of dorpsvijver, vroeger gebruikt als drinkplaats voor het vee. Van daar terug wind tegen, met een ommetje langs de mooi geconserveerde fundamenten van kasteel (waterburcht) Hellenburg, (Sperwer en Boomvalken) in de richting van Oudelande en Ellewoutsdijk, het uiterste zuidpunt van onze tocht. Terwijl we daar het uitzicht op het dorp, het fort

en de Westerschelde aan het bewonderen waren, werden we getraakteerd op een fikse regenbui, gelukkig de enige van de dag. De volgende attractie was de "inlaag 2005" (ingepolderd stuk grond uit dat jaar) waar we tal van vogels voorgeschoteld kregen (visueel wel te verstaan): een prachtige show van een Bruine kiekendief die minutenlang te volgen was, daarnaast ook Tureluren, Zwarte ruiter, Groenpootruiters, Witgatje, Kleine plevier, Kleine zilvereiger, Rietgors, 3 Watersnippen, groepjes Brandgans, Grauwe gans en Canadese gans, ook Graszanger werd even gehoord. Van hier uit ging het noordwaarts, wind in de rug; gelukkig konden we nog bijtijds remmen voor een koppel prachtige parelhoenders (sommigen vonden dat ze er echt smakelijk uitzagen - foei, foei). Als tweede niet aangekondigde attractie was er iets verder een hoeve waar ze lekkere kersen verkochten: met z'n allen daarheen als een zwerm spreuwen op een .. kersenboom. En maar smullen! Onze picknick konden we gebruiken in het bezoekerscentrum De Schaapskooi, wat ons niet alleen toeliet te ontsnappen aan een fikse regenbui, maar ook, alsof het georganiseerd was, een ganse kudde schapen te zien voorbijtrekken: bijna allemaal Suffolkschapen (met zwarte kop) met enkele witte ertussen in de rol van "zwart schaap". Via de sfeervolle Brillietjesdijk met zijn mooie welen of wielen reden we naar het heggelandschap "De Poel", voor een korte wandeling. Dit is het oudste gedeelte van het eiland waar men de draadafsluitingen vervangen heeft door de oorspronkelijke heggen zodat het landschap terug het uitzicht en de charmes krijgt van het eeuwenoude "pre-Bekaertiaans". Hier was de Grote ratelaar te vinden, in de ratelende vorm dank zij de nog aanwezige zaadjes. Ook een aantal vlinders was van de partij, o.a. Distelvlinder. Dan maar weer verder langs een rustig fietsweggetje naar het typische Nisse voor een wandeling rond het groene dorpsplein met weer een 'vaeke' Vandaar reden we naar de Zwaakse Weel, met iets langer oponthoud wegens platte band van een der "sportievelingen". Intussen was de spanning duidelijk gestegen bij de leiding want we moesten nog naar een volgende verrassing: nabij een spoorovergang moest

dringend nog worden uitgezien naar Wilde Marjolein en Agrimonie, totdat in de verte een fluitsignaal weerklonk, teken om allemaal in een rijtje te gaan staan om het toeristisch treintje te zien voorbijrijden. Echt de moeite waard, zo'n prachtig opgepoetste lok met bijpassende wagonnetjes. Daarna was het tijd voor de laatste at-

tractie van de dag, nl. de Schaapshoeve waar we ons te goed konden doen aan ter plaatse bereid ijs op basis van schapenmelk: lekker, lekker en ook de "bediening" was "prima"! Als klap op de vuurpijl kregen we nog de intocht te zien van heel de (geschoren) kudde, als een "mini-stampede". Nog een paar km verder konden we gaan

genieten van een gezellige pint op het terras van "De Steiger". Iedereen bleek echt tevreden met deze tocht en het initiatief is zeker voor herhaling vatbaar. Nog een hartelijke dank aan de leiders Luc en Erwin, zonder André te vergeten voor al het voorbereidend werk!

Rant Nieuws

Watervogeltellingen seizoen 2008-2009

Fort 5 en Fort 6

Marc Hofman

Sinds begin jaren tachtig worden in Vlaanderen elke winter zes midmaandelijke tellingen georganiseerd (periode oktober-maart). Het doel van dit lange termijn monitoring-project is om een inzicht te verkrijgen in de aantallen, de trends en de verspreiding van watervogels die tijdens de winter of de trekperiode in onze waterrijke gebieden verblijven.

De coördinatie van de tellingen en het beheer van de gegevensbank is in handen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Het invoeren van de gegevens in de databank gebeurt online via een webapplicatie.

In onze regio tel ik al enkele jaren de watervogels op Fort 5 te Edegem en Fort 6 te Wilrijk (samen met Fort 4 te Mortsel). De tabel in bijlage geeft een overzicht van de tellingen van 2008 - 2009. De tabel geeft ook de maximumaantallen weer die sinds 1994 geteld werden.

In totaal werden dit seizoen op Fort 5 en Fort 6 er 1716 vogels geteld, wat een pak minder is dan tijdens het seizoen 2007-2008, toen er meer dan 2400 vogels geteld werden. Dit is een gevolg van de vorstperiodes in het voorjaar, waardoor er tijdens de telling van januari en ook die van februari een groot gedeelte van het water met ijs bedekt was. December was de beste maand met 570 getelde vogels.

Koploper onder de overwinteraars op de Forten is traditiegetrouw de wilde eend. In december telde ik er op beide forten samen 337. Er werden nieuwe maximumaantallen geteld voor Tafeleend en Meerkoet.

Er werd een nieuw maximumaantal geteld voor Canadese gans.

Fort V EDEGEM

	Tellingen 2008 - 2009						Periode 1994 - 2009	
	18/10/2008	15/11/2008	14/12/2008	13/01/2009	14/02/2009	15/03/2009	Maximum	Telling
Fuut	3	4	5	1	3	3	12	1999 - 2000
Aalscholver		1	3				4	2007 - 2008
Blauwe Reiger		1					2	2005 - 2006
Canadese Gans					2	6	44	2005 - 2006
Wilde Eend	76	118	211	98	56	22	315	2001 - 2002
Slobeend			1		2		2	2007 - 2008
Tafeleend		1	21	12	40		40	2008 - 2009
Kuifeend					1		9	1997 - 1998
Waterhoen	6	9	4	7	5	6	14	2005 - 2006
Meerkoet	12	12	15	25	10	10	25	2008 - 2009
Kokmeeuw	19	6	40	81	13	2	95	2000 - 2001
Totaal	116	152	300	224	132	49		

Fort VI WILRIJK

	Tellingen 2008 - 2009						Periode 1994 - 2009	
	18/10/2008	15/11/2008	13/12/2008	13/01/2009	14/02/2009	15/03/2009	Maximum	Telling
Fuut		1				1	8	2002 - 2003
Aalscholver	2	5	14	4	6	6	22	2006 - 2007
Blauwe Reiger	1	3	3		2	1	4	1999 - 2000
Canadese Gans					6	2	6	2008 - 2009
Nijlgans		2				2	4	2004 - 2005
Mandarijneend			2	5			11	2005 - 2006
Krakeend		10	28	15	40	3	45	2002 - 2003
Wilde Eend	101	31	126	27	27	7	401	1995 - 1996
Slobeend					2		6	2007 - 2008
Tafeleend			10		2		17	2005 - 2006
Kuifeend		1	1				3	1995 - 1996
Waterhoen	5	7	3	6	5	3	14	2000 - 2001
Meerkoet	5	2	5	10	6	2	11	2002 - 2003
Kokmeeuw	45	20	74		40		131	2005 - 2006
Stommeeuw	1		2		1		6	2005 - 2006
Zilvermeeuw			2				2	2005 - 2006
Totaal	160	82	270	67	137	27		

In december werd tijdens de telling 1 IJsvogel waargenomen.

Activiteitenkalender

Meer gedetailleerde informatie over de activiteiten vind je in de rubriek Agenda op pagina 4.

Activiteiten waar je op voorhand moet voor inschrijven zijn ***vet** gemarkeerd.

- 3 oktober: open werkdag op Fort7
- *9-11 oktober: hertenbronstweekend**
- 18 oktober: Noordelijk eiland te Wintam
- 25 oktober: herstwandeling Meerdaalwoud
- 8 november: paddenstoelen op Fort 7
- 14 november: winteravond - opvangcentrum
- *21 november: Strijen en Korendijkse slikken**
- 28 november: behaagactie
- 29 november: Turnhouts vennengebied & Winkelsbroek
- 5 december: Jutse plassen & Anderstad
- 13 december: Linkeroever & Saeftinghe
- 19 december: natuurkwis
- *21 december: winterzonnewende**
- 27 december: Vordenstein
- 10 januari: Bath + borrel
- 16 januari: winteravond - werk van eigen leden
- 24 januari: Bospolder & De Kuifeend
- *31 januari: vleermuistelling op Fort 7**